

VAKBLAD VOOR DE BIBLIOTHEEKSECTOR

Bibliotheekblad

Grootscheepse herinrichting
voor Centre Céramique

Design thinking
voor bibliotheken

NBD Biblion
bestaat vijftig jaar

Experimenteren met
vrije openingstijden

nummer **10** | Jaargang 24 | 2020

Thijs Spee
Manager frontoffice bij
Bibliotheek Gooi en meer

Bibliotheekonline

Veel bibliotheken in Nederland maken al gebruik van het speciaal door Graficom ontwikkelde cloud platform voor bibliotheken:
"Bibliotheekonline"

Wilt u ook **geen omkijken meer** hebben naar uw IT-omgeving voor wat betreft kantoor en publiek? Wilt u zeker weten dat uw **security** op orde is?

Wilt u dat al uw medewerkers inclusief vrijwilligers op alle openingstijden van uw bibliotheek kunnen **bellen naar de servicedesk**?

Wilt u ook ervaren wat de voordelen en mogelijke **kostenbesparingen** voor uw organisatie zijn?

Neem dan contact met ons op voor een **vrijblijvende kennismaking** om te kijken wat we voor u kunnen betekenen via het telefoonnummer:
088 472 34 26 of per e-mail via **info@graficom.com**

Graficom Group

Graficom Solutions BV

info@graficom.com

www.graficom.com

Het collectioneren van de toekomst

- Automatisch Metadateren

Met behulp van kunstmatige intelligentie gaan wij het genereren van metadata voor bibliotheken automatiseren. Op die manier kunnen de boeken mét de complete metadata sneller aangeboden worden.

- Datagedreven Collectioneren

Kunstmatige intelligentie wordt hierbij ingezet om een zelflerend systeem te ontwikkelen dat de collectioneur helpt bij het samenstellen van een optimale collectie op vestigingsniveau.

Meer weten over deze twee projecten?
Kijk op www.nbdbiblion.nl

► Vooruitgang boeken

NBD Biblion | 079 3440 344
www.nbdbiblion.nl | info@nbdbiblion.nl

Save the date!

Dinsdag 2 februari
2021

Masterclass 'De
collectie van de
toekomst en het
gebruik van data'

Bibliotheekblad is hét vakblad voor de bibliotheeksector en verschijnt tien keer per jaar, waaronder een dubbelnummer. Kijk ook op onze website: www.bibliotheekblad.nl en op onze sociale media-accounts op Twitter, Facebook en LinkedIn.

Uitgeverij

Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 12
2272 TR Voorburg

Redactie

Menno Goosen (hoofdredacteur)
menno.goosen@bibliotheekblad.nl
+31 (0)6 2222 90 67
Bart Janssen (webredacteur)
bart.janssen@bibliotheekblad.nl
Martin de Jong (redacteur)
martin.dejong@bibliotheekblad.nl

E-mailadres redactie

redactie@bibliotheekblad.nl

Eind- en beeldredactie

Menno Goosen

Tekstcorrectie

Martin de Jong en Marijn Mostart

Medewerkers

Rob Bruijnzeels, Annemiek van de Burgt, Maarten Dessing, Elselen Dijkstra, Dionne Dinkhuijsen, Anne van den Dool, Marianne Hermans, Wendy de Graaff, Roxanne Heemskerck, Wim Keizer, Imke de Korte, Ingrid Lutke Schipholt, Marjolein Oomes, Linda van Pelt, Gerrit Serné, Joyce Sternheim, Eimer Wieldraaijer, Ivonne Zijp.

Adviseur

Eimer Wieldraaijer (voormalig hoofdredacteur)

Ontwerp basisvormgeving

SNEP grafische dienstverlening

Lay-out

Thomson Digital

Opmaakbegeleiding

Hans Jansens (Impaginator.nl)

Druk

Damen Drukkers

Redactieadviesraad

Erik Boekesteijn, Jan Gommer, Wendy de Graaff, Wim Keizer, Gerard Meijer, Wanda Moelands

Abonnementen Nederland

Abonnementenland, Postbus 20, 1910 AA Uitgeest. Tel. +31(0)251-25 79 24. Site: www.bladenbox.nl voor abonneren of www.aboland.nl voor adreswijzigingen en opzeggingen. Abonnementenland is ook bereikbaar via Twitter: @Aboland_klanten. Beëindigen abonnement: Opzeggingen dienen 12 weken voor afloop van de abonnementsperiode in ons bezit te zijn. Prijswijzigingen voorbehouden.

Abonnementen België

Abonnementenland, Ambachtenlaan 21 Unit 2A, 3001 Heverlee. Tel. +32 (0)28 08 55 23. Site: www.bladenbox.be voor abonneren of www.aboland.be voor adreswijzigingen en opzeggingen. Beëindigen abonnement: Opzeggingen dienen 12 weken voor afloop van de abonnementsperiode in ons bezit te zijn. Prijswijzigingen voorbehouden.

Abonnementenprijs

Per 1 januari 2021 kost een abonnement in Nederland €209,95, elk vervolgabonnement op hetzelfde adres €199,95, los nummer €20. Abonnementenprijs België: €228,95. Overige landen €262,95. Alle bedragen inclusief BTW en verzendkosten.

Thuisabonnement met korting

In verband met de coronacrisis is het vanaf 2021 is mogelijk om voor medewerkers van bibliotheken in Nederland een kortingsabonnement op hun huisadres te ontvangen voor €104,95. Aan deze abonnementsvorm zijn voorwaarden verbonden. Deze vindt u op onze website onder de knop 'Abonneren.'

Adverteren

Op www.bibliotheekblad.nl vindt u onze tariefkaart. Meer informatie kan gegeven worden door accountmanager Rajin Roopram, telefoon: +31 (0)6-1520 17 24, e-mail: rajin.roopram@kbenp.nl.

Overname van tekst

Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij IP gebruikt of veelevoudigd worden. Voor kopiëren is reporecht verschuldigd aan de uitgever.

ISSN

1573-9597

6

Collega

Thijs Spee is manager frontoffice bij bibliotheek Gooi en meer.

8

Herinrichting Centre Céramique

Corrien Derksen en Eric Uijterwaal vertellen over de verbouwing, de herinrichting en het belang van samenwerking.

12

Design Thinking voor bibliotheken

Design Thinking wordt al enige tijd met enthousiasme bij de Bibliotheek Eindhoven toegepast, en dit heeft zijn vruchten afgeworpen.

16

Victorines

Jaarlijks onderscheidt het Victorine van Schaickfonds publicaties op het gebied van het bibliotheek- en informatieterrein. Dit jaar waren er 26 inzendingen.

18

NBD Biblion bestaat vijftig jaar

Directeur Nina Nannini kijkt terug op een halve eeuw centraal aanschaffen, binden, beschrijven, catalogiseren en gereedmaken van boeken voor openbare bibliotheken, en kijkt vooruit naar nieuwe ontwikkelingen.

22

Biebactiviteit

Nadat de 'intelligente lockdown' was aangekondigd, zaten ze bij de Bibliotheek Gelderland Zuid met de handen in het haar. Hoe konden kinderen nu met plezier aan het lezen blijven? Een brainstormsessie gaf het antwoord, en de BiebBoys waren geboren.

24

Bibliotheekstatistiek 2019

In 2019 organiseerden openbare bibliotheken circa 220 duizend activiteiten: 15% meer dan in 2018. Dit en meer blijkt uit de bibliotheekgegevens die de KB over het jaar 2019 heeft verzameld.

27

Zoektocht naar geluk

Anne van den Dool, onder andere Bibliotheekbladmedewerker en onderzoeksredacteur bij de KB, schreef de roman Vluchthaven, die uitkwam bij uitgeverij Querido.

28

Experimenteren met vrije openingstijden

Het systeem Open+ maakt het bibliotheken mogelijk de openingsuren aanzienlijk uit te breiden, zonder dat daarvoor personeel hoeft te worden vrijgemaakt.

32

Werken in een Amerikaanse plattelandsbibliotheek

Marjolein Lolkema emigreerde drie jaar geleden naar de Verenigde Staten. Inmiddels werkt ze ruim twee jaar in een kleine dorpsbibliotheek in de staat Idaho.

38

Topstukken uit de KB

In 2013 schafte de KB voor € 90.000 Hot Printing (1935) van H.N. Werkman aan. Het boekje kan beschouwd worden als een van de vroegste Nederlandse kunstenaarsboeken.

40

Interview met Jan-Pieter Barbian

Hoe kenschetst de directeur van de Stadtbibliothek Duisburg de stand van zaken in zijn vaderland en wat zijn volgens hem markante verschillen tussen het Nederlandse en het Duitse bibliotheekwerk?

44

Sprookjesbibliotheek

Fotograaf Oscar de Wit portretteerde de vijf bijzonderste historische bibliotheken in Nederland. 'Met de foto's wil ik kijkers meenemen naar vroeger tijden.'

46

Management

Al sinds haar middelbareschooltijd is Jeanette Braam, directeur van Bibliotheek Heiloo, verknocht aan de bibliotheek. Ze groeide van baas van de bibliobus tot allround bibliotheekprofessional.

En verder in dit nummer

4 Redactioneel

4 Colofon

50 Wat leest de bibliotheekbezoeker?

Verrassing

Soms zit er tussen de vele tientallen mails die dagelijks binnenkomen in mijn mailbox een leuke verrassing. Zo ontving ik een e-mail van Marjolein Lolkema. Marjolein heeft vele jaren gewerkt in verschillende dorpsbibliotheek (Urk, Zwartewaterland). Drie jaar geleden emigreerde ze naar de Verenigde Staten, waar ze inmiddels wederom werkt in een dorpsbibliotheek. Dit keer in het dorpje Garden Valley in de staat Idaho. Marjolein sloot een artikel met haar ervaringen bij. Een verhaal waar ik persoonlijk van genoten heb. Wat een enorme cultuurverschillen! In haar bibliotheek worden zelfs cakedecoratiesets uitgeleend. Als klap op de vuurpijl stuurde Marjolein me een aantal prachtige foto's. Haar ervaringen leest u in dit nummer.

Een andere verrassing vond ik het prachtige boek dat fotograaf Oscar de Wit maakte over de vijf bijzonderste historische bibliotheken in Nederland. Wij mochten van Oscar een aantal foto's publiceren, waaronder die van de Artisbibliotheek en de bibliotheek van Kasteel Amerongen: een van de weinige bewaard gebleven adelsbibliotheek uit de achttiende eeuw.

De laatste verrassing voor dit nummer was het nieuws dat voormalig hoofdredacteur Eimer Wieldraaijer door het Victorine van Schaikfonds beloond is met de oeuvreprijs. Het fonds eert bij uitzondering mensen die door de omvang van hun schrijfwerk in het bibliotheek- en informatievak opvallen. Uit het juryrapport: 'Wieldraaijer had wel degelijk een eigen mening, maar daar draaide het niet om in zijn blad. Hij was meer de voetbalverslaggever dan de voetbalanalyticus. Het verslag moest de lezer zelf zijn conclusie laten trekken. Hij was een vakman bij een vakblad. Eén van zijn grote verdiensten is de opzet van de verkiezing van de *Beste Bibliotheek* en *Beste Bibliothecaris van Nederland*. Dat heeft ervoor gezorgd dat het imago van bibliotheken op een plezierige en licht competitieve wijze onder de aandacht kwam.'

Ik wens u veel leesplezier.

Menno Goosen
Hoofdredacteur Bibliotheekblad
menno.goosen@bibliotheekblad.nl

Manager frontoffice Thijs Spee:

‘Behoeftes van klanten inschatten vergt inlevingsvermogen’

Twee jaar terug begon Thijs Spee als manager frontoffice bij de bibliotheek Gooi en meer. Hij is verantwoordelijk voor alle frontofficediensten, en iedere twee weken draait hij een aantal uren mee ‘op de vloer’. Ook achter de schermen valt er voor hem veel werk te verstouwen, en als ervaringsdeskundige in een boekwinkel kent Thijs het verschil met de bibliotheekwereld van binnenuit.

TEKST: LINDA VAN PELT • FOTO'S: (INCLUSIEF COVER): IVONNE ZIJP

Huis van Eemnes was een van de genomineerden voor de *Beste Bibliotheek van Nederland*.

'Trots', is het eerste woord waarmee Thijs Spee die nominatie associeert. 'Helemaal terecht wat mij betreft. De bouw van dit pand was een dappere keuze van de gemeente. Vooraf klonken er kritische vragen over de grote investering voor zo'n gedurfd project. Inmiddels is bijna iedereen overtuigd van de meerwaarde, want deze locatie functioneert echt als een gezamenlijke woonkamer voor het dorp.' Die gezamenlijkheid komt vooral door de diversiteit aan functies die hier zijn gevestigd. Een sportzaal, theater, zaalverhuur, brasserie/bar en natuurlijk de bibliotheek. 'Onze collectie staat verspreid door het hele gebouw. Waar je ook bent, een boek is altijd in de buurt.'

Inlevingsvermogen

Huis van Eemnes is niet de enige locatie waar Thijs actief is. Bibliotheek Gooi en meer bestaat uit zes vestigingen (in Bussum, Eemnes, Loosdrecht, Muiden, Naarden en Weesp) en twee servicepunten (Muiderberg en Nederhorst den Berg). 'In ons bibliotheekbeleid draait iedereen een aantal uren per week mee in de frontoffice. Deze aanpak biedt praktische voordelen. Zo kunnen onze collectiespecialisten ter plekke inventariseren of er gesaneerd moet worden, en de vrijwilligerscoördinator kan op de vloer praktische vragen beantwoorden over onze vrijwilligersvacatures.' Ook *feeling* met de klant is een belangrijke pijler. 'Van simpele begroeting, tot klanten non-verbaal het idee geven dat ze "gezien" worden. En zo nodig zeggen: "Als ik kan helpen, hoor ik het graag." Het vergt inlevingsvermogen om te kunnen inschatten welke klant hulp nodig heeft en te achterhalen wat de vraag áchter de vraag is. Onze medewerkers worden hierop getraind, zowel door collega's met wat meer ervaring als door externe trainers. Het gaat erom dat je uit je comfortzone durft te komen,' formuleert hij, 'maar mensenkennis is een vak dat je vooral leert in de praktijk.'

Maatschappelijke organisatie

De vaardigheid om met klanten om te gaan ontwikkelde Thijs in de tijd dat hij werkte als bedrijfsleider in een AKO-boekwinkel in Amsterdam. 'Interessant, maar het commerciële aspect sloot op een gegeven moment niet meer helemaal aan bij wat ik wilde. Toen mijn verlangen om bij een maatschappelijke organisatie te werken ging groeien, leek de bibliotheekwereld perfect bij mij te passen. Andersom hadden ze ook interesse in mij. Na twee jaar praktijk bevat het bibliotheekwerk nog steeds goed. 'Kennis en ontwikkeling, dáár ligt mijn passie. Kennisoverdracht is volgens mij het belangrijkste doel van de moderne bibliotheek, die zo veel meer is dan een gebouw vol boeken. Leren en lezen maakt je wijzer én je leert vanuit andermans perspectief te kunnen kijken. Dat laatste komt me in deze baan, waarin ik leiding geef aan de zes vestigingscoördinatoren en de vrijwilligerscoördinator, goed van pas.'

Management heeft Thijs naar eigen zeggen niet geleerd tijdens zijn studietijd, maar vooral in de praktijk. 'Het werk moet goed gebeuren, en teamgeest is daarbij belangrijk. Dat leerde ik al tijdens mijn bijbaan bij de bakker in V&D. Niet alleen ikzelf wilde het werk

perfect doen, maar ik was geneigd om ook collega's soms advies te geven hoe het beter kon. Dat zit in mijn karakter. Zij vonden dat meestal geen probleem, maar de leidinggevendenden vonden me wel eens een irritante bemoeial', beoordeelt hij zijn eigen aanpak met terugwerkende kracht én met een lach. Zijn huidige stijl van leidinggeven omschrijft hij vaak als 'ik doe maar wat'. 'Maar zo is het natuurlijk niet echt, want ik weet vaak goed wat mijn doel is en onbewust speel ik in op iedere situatie. Als manager zijn de gesprekken niet altijd gemakkelijk. Zo moet er tijdens een functioneringsgesprek wel eens een kritische noot gekraakt worden. Ik vind dat zeker niet het leukste onderdeel van mijn taak, maar het is wel noodzakelijk. Het doel is om samen vooruit te gaan, om de bibliotheek naar een hoger niveau te brengen.'

Vakmanschap

Zijn aanstelling voor 28 uur per week is dit jaar met extra uren uitgebreid, zodat Thijs deze tijd kan investeren in een nieuw, groot-schalig project in Bibliotheek Gooi en meer: vakmanschap. 'In dit project ligt de focus op het verdiepen van de functieprofielen, zodat al onze medewerkers groeien in de benodigde kennis, kunde en vaardigheden om hun werk goed, met plezier en met het juiste resultaat uit te voeren. Ik ben enerzijds blij met een parttimebaan, want die geeft me meer gelegenheid om een betrokken vader te zijn voor mijn zoontje van twee. Anderzijds zou ik nog zo veel meer voor Bibliotheek Gooi en meer willen doen. Ik heb verschillende taken. Dat maakt mijn werk interessant, maar het kan ook lastig zijn. Positief denken zit mij gelukkig in het bloed, maar soms voelt het alsof ik even geleefd word. Op zulke momenten kan ik niet altijd direct inspelen op de details die op dat moment voor iemand anders heel belangrijk zijn, maar moet ik mijn eigen prioriteiten stellen om overzicht te houden. De uitdaging om je tijd in te zetten waar nodig, zorgt ervoor dat je keuzes maakt. Prioriteiten stellen en goed communiceren zijn daarbij belangrijk.'

De vloer op

'Een middag meedraaien in de frontoffice kan me gelukkig maken. Lekker weer even in mijn "oude vak" van adviseur, en mensen helpen precies dat boek te vinden waarnaar ze op zoek zijn.' In de tijd dat hij nog in een boekwinkel werkte, deed Thijs de opleiding Media & Entertainment Management. 'De ambitie van veel medestudenten, richting tv, radio of theater, deelde ik niet, hoewel ik wel tijdelijk freelance in die sector heb gewerkt. Toen dacht ik al aan bijvoorbeeld een uitgeverij. De bibliotheek is dus geen toevallige keuze. Leidinggeven, creativiteit en organiseren: dat kan ik in mijn baan combineren. Als onderdeel van het MT denk ik mee over beleid en strategie, en dat doe ik graag. Maar het is ook fantastisch om het gesprek aan te gaan met bijvoorbeeld oudere mensen die "vaste gezichten" zijn in de bibliotheek. Ik maak iemand soms attent op de cursus "Klik & Tik" voor het ontwikkelen van digitale vaardigheden. Het plezier van lezen gun ik iedereen, en de bibliotheek heeft bovendien zo veel meer te bieden. Zoals het Informatiepunt Digitale Overheid, of themaochtenden met een gast spreker, taallessen voor buitenlanders en Bieblab. Voorlopig ben ik hier inhoudelijk nog lang niet klaar.'

Grootscheepse herinrichting Centre Céramique

‘We willen niet één keer iets neerzetten en daarna achterover leunen’

Van 1 oktober tot en met 31 januari is Centre Céramique vanwege de verbouwing en de coronamaatregelen gesloten, en in die periode is er een AfhaalBieb. Corrien Derksen en Eric Uijterwaal over die verbouwing, de herinrichting en het belang van samenwerking.

TEKST: MARTIN DE JONG • FOTO'S: ZIE FOTOCREDITS LANGS ZIJKANT FOTO

Het Centre Céramique in Maastricht (dat jaarlijks 400.000 bezoekers trekt en in 2012 werd uitgeroepen tot de Beste Bibliotheek van Nederland) werd ontworpen door Jo Coenen. Twintig jaar nadat hij die klus klaarde, neemt hij de grootscheepse herinrichting voor zijn rekening. Het gebouw wordt door de aanleg van een roltrap en vernieuwing van de liften toegankelijker, en duurzaamheid staat bij de operatie hoog in het vaandel. Overal wordt ledverlichting aangebracht. Meubilair, ramen en kozijnen: alles wordt zo veel mogelijk hergebruikt. Vernieuwd wordt de indeling, voor op maat gesneden en geïntegreerde exposities van erfgoed en beeldcultuur. Mede dankzij de inhuizing van de muziekschool Kumulus wil Centre Céramique hét culturele hart van Maastricht worden. Hoe is het om daarbij weer van de expertise van Jo Coenen gebruik te kunnen maken?

Teammanager Corrien Derksen: ‘Het is inspirerend. Hoe vaak krijg je de kans om met een rijksbouwmeester te werken! Van de wensen die hij in het eerste ontwerp niet kon verwezenlijken, zijn er nu een paar ingewilligd. Coenen heeft alle ontwerpaanpassingen van de gebouwen voor zijn rekening genomen. Met betrekking tot interieur en inrichting is er een nauwe en vruchtbare samenwerking tussen Coenen en Bureau Kinkorn tot stand gekomen. Kinkorn is vooral gespecialiseerd in het ontwikkelen van museale presentaties en tentoonstellingen.’

Duurzaamheid is van groot belang.

Corrien: ‘Daarbij hoort de vernieuwing van de installaties en de liften, maar ook verlichtingsplannen die we maken voor bij het erfgoed, en het hergebruik van de kasten. Want om alles opnieuw aan te schaffen hebben we geen geld, en bovendien is het gewoon doodzonde, want de kasten pas heel mooi in het ontwerp.’ Projectleider herinrichting Eric Uijterwaal ‘De kasten waren ook onderdeel van het totaalontwerp van Coenen destijds, en daar kunnen we heel goed mee verder. Bestaande boekenkasten worden in sommige gevallen omgebouwd tot vitrines, en er worden boekenkasten omgebouwd tot zitmeubels.’

Waar is de projectleider herinrichting momenteel mee bezig?

Eric: ‘Onder meer met het financiële plaatje rondmaken. Daar komt natuurlijk best wel wat bij kijken, en je moet keuzes maken. Daarnaast zijn we met een aantal teams intern bezig om vast te stellen welke verhalen we straks precies gaan vertellen. Waar kunnen we de verbinding leggen tussen de bibliotheek en erfgoed, en wat zijn dat dan voor verhalen? Er is op het gebied van erfgoed nu veel in depot, met name de topstukken. Die willen we voor het publiek ontsluiten – maar er is zo veel dat we het niet allemaal kunnen ontsluiten. Daar zitten dus ook keuzemomenten in: wat zijn echt goede verhalen om te vertellen, en waar kunnen we mee uitpakken? Waar kunnen we goede verbindingen maken tussen erfgoed en de bibliotheek, met de boeken? En hoe gaan we daartussen wisselen? Want we willen niet één keer iets neerzetten en daarna achteroverleunen. Je moet continu een soort flow blijven houden.’

Geef eens een rondleiding door het heringerichte gebouw.

Eric: ‘Wij hebben in het souterrain multifunctionele ruimtes met de focus op muziekeducatie, maar ook lezingen, voordrachten, muziekvoorstellingen: voor onszelf en voor partners uit de stad. Er zijn gelijkvloers exposities in de hal, voornamelijk fotografie

Foto: Mark Ahsmann

Centre Céramique voor de grootscheepse herinrichting.

en video, maar soms ook van cartoonisten of illustratoren. We zijn bezig daar ook een interieurconcept voor te ontwikkelen dat flexibel ingezet kan worden, duurzaam en herbruikbaar, zodat je niet steeds een compleet nieuw wiel hoeft uit te vinden. Het leescafé op de eerste verdieping wordt flink verbouwd, er komen zitjes voor het lezen van de krant, een boek, studeren of het gebruiken van een versnapering. De tweede verdieping wordt de grootste collectieafdeling, met de meeste bibliotheekfuncties. De jeugdbibliotheek, eveneens op verdieping twee, willen we een flinke boost geven omdat we dat een heel belangrijke doelgroep vinden. En de jeugd moet *geteased* worden om de belangstelling voor boeken te stimuleren, om ze aan het lezen te krijgen en te houden. Dat heeft ook best wel veel aandacht gekregen in het totale concept. We spelen in op beleving en zullen gebruikmaken van een alternatieve collectiepresentatie. Er komt een speciale ruimte waar we allerlei activiteiten organiseren voor de jeugd. We onderzoeken daarnaast de mogelijkheden van inzet van digitale tools voor de jeugdige doelgroepen. Bij een toepassing als *Bereslim* (onder andere digitale prentenboeken, *red.*) zit je niet achter een saaie computer maar in een leuk element.

Er is ook plaats ingeruimd voor de lokale geschiedenis ...

Op een aantal plekken door de verdiepingen heen staan themakasten om daar verhalen uit te lichten en de connectie te maken met Maastrichts erfgoed: in totaal vijftien van dat soort vitrine-elementen. Op de derde verdieping brengen we de verhalen rondom de keramiekproductie in Maastricht: we beschikken over een uitgebreide keramiekcollectie. Het erfgoed zal in omgebouwde boekenkasten worden gepresenteerd. Keramiek van bijvoorbeeld Mosa en/of Sphinx wordt op die manier gepresenteerd terwijl de boeken, al dan niet historisch over de Maastrichtse maakindustrie, in een naastgelegen boekenkast staan. Op de vierde verdieping vertellen we over de geschiedenis van Maastricht, daar hebben we ook onze historische maquettes staan. Door het vele glas in ons gebouw kijk je over de maquette van 1748 heen de oude stad in naar het hier en nu. Er zijn nog veel markante stadsgezichten herkenbaar. Er is gekoppeld aan de maquette van een *virtual reality tool* in ontwikkeling, wederom met erfgoedpartners in de stad, waarmee bezoekers straks virtueel door de straten van Maastricht kunnen lopen, als ware het 1748. Een viertal begeleidende verhalen uit die tijd zal beluis-

Foto: Martin de Jong

Centre Céramique in de stijgers.

terd kunnen worden. In verschillende erfgoedetalages tonen we collectie, met ernaast boeken die er een relatie mee hebben. Zo zoeken we heel actief integratie op. Op beeldschermen geven we informatie over wat je ziet en wat het verhaal erachter is, en wat de relatie met de boeken is.'

Hebben de veranderingen invloed op de omvang van de collectie?

Corrien: 'Ja. Er wordt gesaneerd en de collectie wordt compacter bij elkaar gezet. Wij denken dat dat tot meer lenen uitnodigt. Als je minder neerzet denken mensen: dit is leuk, en het ziet er goed uit. Wij denken dat het gebruik vermeerderd door de aantrekkelijke en ruimtelijke presentaties in combinatie met de erfgoedcollectie. We willen de klant prikkelen en inspireren. En het past heel goed op de verdiepingen omdat de kantoorruimtes allemaal bij het publieksgebied worden getrokken. Dus de ruimte voor boeken die je kwijtraakt aan erfgoedpresentaties, wordt voor een groot deel gecompenseerd door het verplaatsen van kantooromgeving. We willen het retailconcept meer toepassen, en bij een actuele, beter opgestelde collectie voor de bibliotheekklant en de erfgoedbezoeker meer ruimte voor verblijf maken. Er wordt heel veel gestudeerd: dit is echt de *third place* van de universiteit en de hogescholen.'

Programmeren is voor jullie van groot belang.

Corrien: 'Wij gebruiken onze programmering heel sterk om de integratie van organisatieonderdelen voor elkaar te krijgen. Je maakt één planning voor alle organisatieonderdelen waarin je kijkt naar wat je het komende jaar gaat doen, vooral met publieksactiviteiten. Het is heel leuk om daarbij samen te werken, waardoor je van elkaars vaardigheden en activiteiten kunt profiteren. Daarbij leren mensen over hun eigen organisatie heen te kijken. Het werkt heel erg motiverend en als smeermiddel in de organisatie, en het is voor de klant ook heel leuk. We vervullen met het erfgoed een functie voor de stad. Wij beheren de gemeentelijke collecties: deze gemeente is erfgoed en heeft veel erfgoed. Er zijn allerlei historische en erfgoedinstanties, en wij zijn ook wat dat betreft faciliterend. We zijn op dit moment met partners uit de stad een mobiele website aan het ontwikkelen waarbij het cultureel erfgoed van de stad Maastricht in stappen ontsloten zal worden, wat dan aansluit bij wat wij hier in huis neerzetten. Maar het kan ook aansluiten bij een tentoonstelling over Stichting Maastricht Vestingstad. Of bij de Sint-Servaasbasiliek met de archeologische vondsten die daar gedaan zijn. Als je hebt over de biografie van de stad, wat zijn de hoogtepunten van Maastricht geweest, die willen we in Centre Céramique neerzetten, zodat mensen een overzichtelijk beeld krijgen van hoe de

stad geworden is tot wat zij is, met daarin een doorkijkje naar wat er nu nog van te merken is. Want we zijn niet alleen een historisch kenniscentrum, maar vanuit de bibliotheek ook een hedendaags kenniscentrum. Dat erfgoed, historisch en hedendaags, willen we in beeld brengen met boeken en objecten, waarbij ook anderen in de stad hier hun spullen kunnen laten zien. Die verbinding met de stad willen we leggen, in samenwerking met anderen. De klant kan in het nieuwe concept veel meer verblijven, en vindt veel meer zijn interesse gecombineerd op één plek. Als je geïnteresseerd bent in mode, dan vind je straks boeken en alles over mode, maar ook een aanbod van wat er in de stad te doen is op dat gebied. En ook misschien wel een stukje erfgoed dat daarbij hoort, en de context wordt uitgelegd. Dat is de combinatie waar we naar zoeken en waar we hard aan werken om die waar te maken. Het is nog niet klaar, als we volgend jaar opengaan. Daar blijf je aan doorbouwen.'

Biedt wat dat betreft de komst van de muziekschool van Kumulus voordelen?

Corrien: 'Wij zijn één organisatie: Natuurhistorisch museum, Kumulus en Centre Céramique. We krijgen in Centre Céramique muziekonderwijs erbij. Na volgend seizoen willen we dat zpp'ers hier muzikles komen geven, en we willen meer in de activiteiten-sfeer gaan denken, daarbij ook faciliterend naar anderen. Verenigingen, mensen die hier wat willen komen doen, in het kader van erfgoed of lezen of noem maar op, een podium geven.'

RTV Maastricht is al vijf jaar in huis en bij de herinrichting van de zesde naar de derde etage gegaan, een centrale plek in het gebouw. Wordt de omroep daarmee meer een samenwerkingspartner?

Corrien: 'Er is een ruimte speciaal ingericht om publiek bij de uitzendingen te hebben. Het is nu vooral radio kijken en

luisteren, straks wordt het ook meedoen. Wij maken inhoudelijk al veel programma's samen, rondom de erfgoedtentoonstellingen of de tentoonstellingen over fotografie. En dan maken zij er filmpjes bij, interviews met mensen, en die gebruiken zij weer voor hun televisieprogramma's. We werken op meerdere vlakken samen.'

Jullie zijn twee keer voor het publiek dichtgegaan, in het voorjaar wegens corona, nu voor de verbouwing.

Corrien: 'Als corona er niet was geweest, hadden we tijdens de verbouwing open kunnen blijven. Maar de looproutes kunnen we niet handhaven, anderhalve meter afstand kunnen we niet handhaven. En door corona is de bouw zodanig opgeschoven dat er nu op de afdelingen tegelijkertijd iets moet gebeuren, terwijl we dat anders gepland hadden.'

Zitten jullie desondanks op schema?

Corrien: 'Ja, en dat hebben we goed gedaan, vind ik zelf! Maar ook wat betreft de bouw: ik vind het knap hoe er met al die toestanden toch hard doorgewerkt en aangepast is, iedere keer weer.' Eric: 'De aannemer heeft het heel strak geregeld. En het gaat in goed overleg, we hebben ook een goede projectleider bouw.'

Jullie gaan het concept stapsgewijs invoeren, wat is daarbij het tijdspad?

Corrien: De verbouwing duurt tot eind februari, dan gaan we herinrichten. We beginnen beneden. De bibliotheekverdiepingen zitten op twee, drie en vier, die komen als laatste aan bod met de herinrichting van het erfgoed. Dat is gepland voor april, mei. Maar de klant kan al komen als de verbouwing af is, stukje bij beetje kan worden kennism gemaakt met wat er allemaal voor moois bijgekomen is.'

Foto: Martin de Jong

Gedurende de herinrichting is er een AfhaalBieb beschikbaar.

Foto: Centre Céramique

Ook het kunstwerk van Ine van Helfteren, *Bloem en Vlinder*, staat in de steigers. (De bloem is op deze foto niet te zien.) De vlinder is gemaakt van aardewerkscherven die gevonden zijn in de wijk Céramique waar vroeger de Sphinx fabriek lag.

Foto: Shutterstock

Je hoeft het tijdens een brainstormsessie niet altijd met elkaar eens te zijn. Het mag soms best wel even schuren, want waar het schuurt zit energie.

Innovatieteam de Bibliotheek Eindhoven en de ontwikkeling van 'What's Next'

Design Thinking voor bibliotheken in de praktijk

Design Thinking wordt al enige tijd met enthousiasme bij de Bibliotheek Eindhoven toegepast, en dit heeft zijn vruchten afgeworpen. Het leidde onder andere tot de uitrol van What's Next; een tool voor digitaal boekadvies. Design Thinking is een methode waarmee je de behoeften en pijn van gebruikers kunt achterhalen zodat je er met jouw aanbod beter op in kunt spelen.

Tekst: Imke de Korte en Wieske van der Velden, innovatieteam Expeditie Anton, de Bibliotheek Eindhoven.

'De openbare bibliotheken in Aarhus (Denemarken) en Chicago (VS) hebben met financiering van de Gates Foundation de Design Thinking for Libraries-toolkit ontwikkeld om een manier van werken te introduceren die je zal helpen de behoeften van gebruikers te begrijpen en waarmee je community's als nooit tevoren kunt betrekken bij de bibliotheek.' Klinkt veelbelovend toch? Gelukkig is het dat ook. Design Thinking is naast een methode ook een mindset. En het veranderen van een mindset vraagt om een hoop meer dan een paar keer per jaar brainstormen of tijdens een vergadering geeltjes plakken. Dus hoe zorg je er dan als bibliotheek voor dat binnen jouw organisatie een innovatieve mindset ontstaat waar heel gave, mooie en relevante ideeën uit voortkomen? Ideeën die kunnen worden getest, die mogen falen en die worden gerealiseerd? Het antwoord hierop willen we maar al te graag met je delen. Al moeten we wel in alle eerlijkheid toegeven: dit gebeurt niet van de ene op de andere dag. Aan de hand van een praktijkvoorbeeld nemen we je mee in de wereld van Design Thinking met succesverhalen én mislukkingen.

Innovatieteam

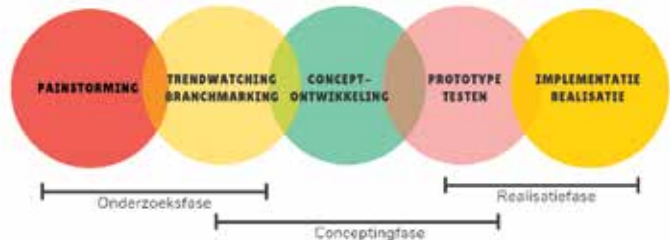
Het begon allemaal vier jaar geleden, in 2016 toen het innovatieteam van de Bibliotheek Eindhoven werd opgericht. Onder de naam *Expeditie Anton* ging een groepje dwarsdenkers aan de slag met het bedenken van innovaties. Met andere woorden: gaat iedereen links, dan kijkt Expeditie Anton wat er rechts gebeurt. Of denkt de meerderheid dat iets onmogelijk is, dan onderzoekt Expeditie Anton door middel van experimenten of het wél mogelijk is. Deze manier van denken gaat gepaard met de filosofie van Design Thinking waardoor de methode al snel werd opgenomen in het instrumentarium van het innovatieteam. En met succes. Want waar innovatie soms chaotisch of abstract kan zijn, biedt Design Thinking de juiste structuur om concrete stappen te kunnen zetten. En dat is cruciaal om te kunnen innoveren: stappen zetten die je kunt meten, waar je van kunt leren en waardoor je kunt optimaliseren. Zomaar lukraak iets proberen, zorgt vaak voor mislukking. Simpelweg omdat je niet hebt bijgehouden waarom iets wel of niet lukt en je dus ook niet weet wat je kunt veranderen om het tot een succes te brengen.

What's Next

Maar hoe werkt dat dan, Design Thinking? En welke stappen moet je doorlopen om tot succesvolle innovaties te komen? Ik wil je vragen een pen te pakken en mee te schrijven of om het volgende antwoord digitaal vast te leggen. Want hoe simpel het ook klinkt, de eerste en belangrijkste stap wordt heel vaak vergeten en overgeslagen. Het begint namelijk allemaal bij één basisprincipe: de behoefte of pijn van de gebruiker. Pas als je weet waar de behoefte of de pijn ligt, kan jouw uiteindelijke idee ook echt een oplossing zijn. Zonder behoefte of pijn geen oplossing, en dus geen succesvolle innovatie. Dit principe heeft Expeditie Anton sinds 2016 goed in de oren geknoopt en daar zijn mooie innovaties uit voortgekomen. Een van deze innovaties is *What's Next*, een tool die digitaal boekadvies geeft op basis van uitleendata. We leggen de stappen van Design Thinking aan de hand van dit praktijkvoorbeeld uit, zodat je van heel dichtbij kunt zien hoe Design Thinking for Libraries er écht aan toe gaat in de praktijk.

Hoe Design Thinking leidde tot What's Next

Design Thinking bestaat van origine uit drie fases, overkoepelend over vijf stappen. Expeditie Anton heeft hier haar eigen expertise aan toegevoegd en zich op die manier de methode eigen gemaakt. Dit resulteert in het volgende schema.

Painstorming

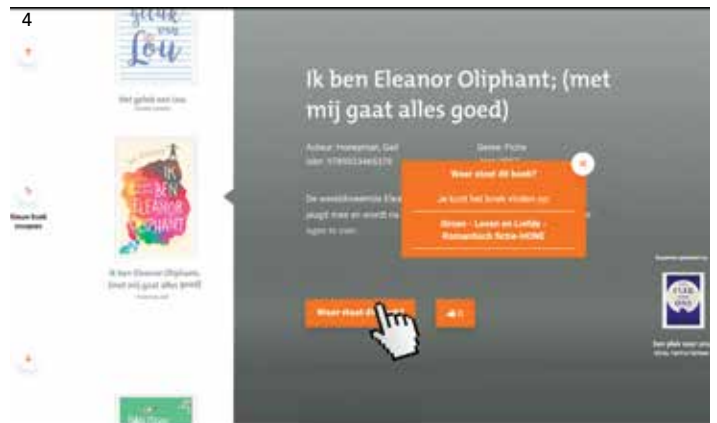
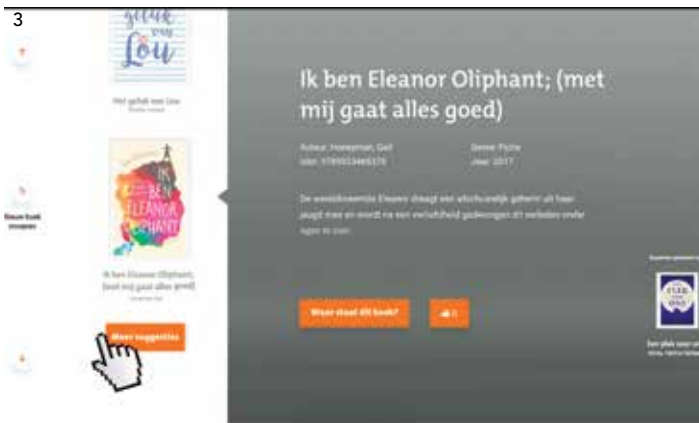
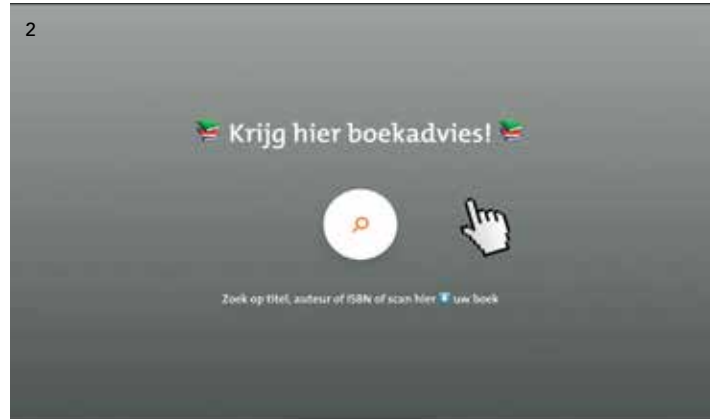
Zoals je in dit schema kunt zien, is de eerste stap Painstorming: het signaleren en achterhalen van (behoefte en) pijn bij (potentiële) gebruikers. Een grote pijn die Expeditie Anton in 2017 signaleert is keuzestress. Door de ontelbare keuzes in muziek, films, boeken, kleding en banen ervaren veel mensen in deze maatschappij keuzestress, en dit lijkt alleen maar te groeien. Een kans voor Expeditie Anton om op in te spelen met een mogelijke oplossing. Door middel van interviews met bibliotheekbezoekers, focusgroepen met vaste gebruikers en interviews met niet-gebruikers wordt de pijn verder onderzocht en meegenomen naar de volgende stap in de onderzoeksfase.

Trendwatching

Want met alleen een behoefte of pijn ben je er nog niet. We leven in een maatschappij die verandert en waar ontwikkelingen elkaar in een razendsnel tempo opvolgen. Het is dus van belang om actief te kijken naar de trends; hoe kun je daarop inspelen en hoe hebben die trends effect op de beoogde gebruiker of de onderzochte pijn? Het innovatieteam signaleert trends als digitalisering, individualisering, betekenisgeving en technologisering, en zet dit om in een trendkaart waar de verbanden tussen de trends én met de onderzochte pijn visueel worden gemaakt.

Branchmarking

De combinatie van de onderzochte pijn en de trendkaart is een sterke basis van de onderzoeksfase in je innovatieproces. Met deze input kun je de stap gaan zetten richting de conceptingfase. Misschien dat je nu denkt: in de conceptingsfase moet je met alleen maar briljante ideeën komen en kunnen alleen creatieve mensen meedoen. Gelukkig is niets minder waar, want er bevindt zich nog een stap vóór het ontwikkelen van concepten, namelijk Branchmarking. Branchmarking is niets anders dan afkijken bij anderen, ook wel 'beter goed gejat dan slecht bedacht'. Expeditie Anton was niet de eerste partij die onderzoek heeft gedaan naar keuzestress. Er zijn genoeg andere organisaties die ook op deze pijn proberen in te spelen én hiervoor de oplossing denken te hebben. Als ergens anders de mogelijke oplossing al ligt, waarom zou je dan zelf het wiel opnieuw uitvinden? In ons branchmarkonderzoek stuiten we al snel op grote namen als Spotify,

What's Next voorziet de bibliotheekbezoeker van boeksuggesties op basis van uitleendata. De gebruiker scant de ISBN-code van een boek dat naar meer smaakt of voert handmatig zijn of haar favoriete titel/auteur in. Op basis van deze invoer ontvangt men volgens het 'anderen lezen ook-principe' suggesties voor andere boeken.

Netflix en Bol.com als perfecte voorbeelden. Denk maar aan de Discover Weekly-lijsten van Spotify en de 'recommendations' van Netflix. Daarmee ontstond de vraag die we beantwoordden in de conceptingfase: kan de Bibliotheek Eindhoven zoiets ook ontwikkelen? Kunnen wij bij onze gebruikers keuzestress wegnemen door hen te voorzien van aanbevelingen?

Conceptontwikkeling

De naam zegt het al, de conceptingsfase gaat om het ontwikkelen van concepten. Alle informatie en inzichten uit de onderzoeksfase zet je door middel van brainstormsessies om in concrete concepten die je kunt gaan testen. Maar om tot die concepten te komen, heb je een aantal dingen nodig. Allereerst een diverse groep mensen vanuit verschillende expertises. Je hoeft het tijdens een brainstormsessie niet altijd met elkaar eens te zijn. Het mag soms best wel even schuren, want waar het schuurt zit energie. Daarnaast kan een brainstormsessie pas succesvol zijn als er een veilige, open sfeer ontstaat waarin alle ideeën goed zijn. Dit houdt in: ook de ideeën die op het eerste gezicht te veel geld kosten, die niet haalbaar zijn of die je nooit zou kunnen realiseren. Waarom? Hoe meer ideeën je tijdens een brainstormsessie verzamelt, hoe groter de kans dat het gouden idee ertussen zit.

Convergentiestap

Als laatste heb je een tool nodig die de verzameling van ideeën om kan zetten in concrete concepten. Dit kan met de COCD-box, een selectietool waarmee je ideeën beoordeelt en clustert. Je hebt deze convergentiestap nodig, omdat je anders met te veel ideeën tegelijk aan de slag gaat. Het belangrijkste van het testen, optimaliseren en realiseren van een concept is dat je klein begint. Tijdens de brainstormsessie van Expeditie Anton (met als uitkomst What's Next) werd het idee geopperd om een multi-mediaal platform op te richten. Dit idee ging verder dan alleen aanbevelingen geven. Het was een platform waar alle content samenkam, waar door middel van data gepersonaliseerde content werd getoond en waarmee je nog beter inzichtelijk kon krijgen wat jouw gebruikers lezen en waar ze behoefte aan hebben. We werden allemaal enthousiast van dit idee, maar tijdens het toepassen van de COCD-box werd een multimediaal platform al snel als 'onrealistisch' bestempeld. Het was veel te groot. Dit betekent niet dat het een slecht idee is of dat het niet haalbaar is. Het betekent dat er te veel aspecten aan zitten die als losstaande diensten kunnen fungeren. Om een innovatie van de grond te kunnen krijgen, moet je eerst één van die aspecten testen, optimaliseren en realiseren om het idee uit te kunnen breiden. Dit noemen we ook wel prototyping.

Prototype

Een prototype is een minimale versie van jouw idee. Wanneer je bijvoorbeeld als idee een app hebt bedacht, kan het prototype een schets zijn van hoe die app eruit moet komen te zien. Is jouw idee een nieuwe soort boekenkast die multi-inzetbaar is, dan kan jouw prototype een miniatuurversie zijn gemaakt van kartonnen dozen. Je gaat met een prototype nog niets bouwen, aanschaffen of installeren voordat je weet of het uiteindelijke concept ook

echt een oplossing biedt voor de gebruiker. Zonder hier al veel geld in te steken, kun je door middel van een simpel prototype je idee uitstekend testen. Zo bestond ons eerste prototype van What's Next uit niets meer dan drie A4'tjes. In plaats van software aan te schaffen of een bureau iets te laten vormgeven, zijn we met simpele schetsen de bibliotheek ingegaan. Nu komt het leuke gedeelte: met simpelweg drie A4'tjes, een paar uur van je tijd en een dosis positieve energie hadden we voor What's Next de perfecte basis gelegd om het concept door kunnen te ontwikkelen tot het product dat het nu is. De testfase heeft ons laten inzien dat het concept heel goed inspeelt op wat veel bibliotheekbezoekers ervaren: 'Ik heb een boek ingeleverd, wat zal ik nu gaan lezen?' De manier waarop dit digitaal gebeurt, op basis van uitleendata en zonder het opslaan van persoonsgegevens, was voor velen de doorslag om What's Next te willen gebruiken.

Implementatie

Nu zul je misschien denken: ja, maar met alleen die drie A4'tjes en een goede glimlach hebben jullie toch nooit What's Next kunnen realiseren? Dat klopt. Ook in deze laatste fase van het innovatieproces loop je continu tegen uitdagingen aan. Want met welke partij ga je in zee om zoiets te realiseren? In welke vorm wordt What's Next uiteindelijk aangeboden, in de bibliotheek of op de website? Hoe blijf je waarborgen dat What's Next alles doet volgens de AVG-wet? Hoe ontsluiten we de data die we nodig hebben om aanbevelingen te kunnen geven? Wat als er een storing is? Wie is verantwoordelijk voor het eindproduct? Er komen ontelbaar veel vragen en uitdagingen op je af wanneer je iets nieuws op de markt brengt. Daarom is het zo belangrijk om eerst klein te beginnen, je prototype te testen en vanuit daar iets door te ontwikkelen. De vragen en uitdagingen zijn dan nog steeds hetzelfde, maar wanneer jij een werkend prototype hebt dat écht inspeelt op een behoefte of pijn én dient als oplossing, kun je deze uitdagingen allemaal doorstaan.

De actuele status van What's Next is dat het concept, in samenwerking met de Koninklijke Bibliotheek, de laatste ontwikkeling doormaakt waarin het van prototypestand naar productiestand wordt gebracht. Het werkende prototype wordt omgezet in een werkend product. What's Next is al in gebruik in de Bibliotheek Eindhoven en wordt als vast onderdeel aan het huidige aanbod van de bibliotheek toegevoegd. Ook zien we dat er enthousiast op What's Next wordt gereageerd door andere bibliotheken. Expeditie Anton is daarom momenteel met de sector in gesprek over mogelijke opschaling.

Contact

Dit is het verhaal van de Bibliotheek Eindhoven die met de oprichting van het innovatieteam Expeditie Anton en het toepassen van Design Thinking werkt aan een cultuur waar innovatie in het DNA zit en waar ideeën niet alleen ideeën blijven. Innovatie komt voort uit actie en door iets gewoon te doen. Wil je meer weten over What's Next en over wat er mogelijk is voor jouw bibliotheek? Of heb je interesse in Design Thinking en wil je meer informatie over de aanpak van Expeditie Anton? Neem contact op *via* www.expeditie-anton.nl.

Bekroningen voor Cornelis van Lit, Helena Schoeb, De Intro en Eimer Wieldraaijer

Victorines 2020 digitaal uitgereikt

Jaarlijks onderscheidt het Victorine van Schaickfonds publicaties op het gebied van het bibliotheek- en informatieterein. Dit jaar waren er 26 inzendingen die mee hebben gedongen naar de Victorines 2020. Er werden drie prijzen én een oeuvreprijs uitgereikt tijdens het online KNVI event *Smart Humanity 2020*. Ook oud-hoofdredacteur van Bibliotheekblad Eimer Wieldraaijer viel in de prijzen.

TEKST EN FOTO'S: VICTORINE VAN SCHAICKFONDS

KNVI/Victorine van Schaickfonds prijs € 2500 en penning

Deze prijs werd uitgereikt aan Cornelis van Lit voor zijn publicatie *Amond Digitized Manuscripts; Philology, Codicology, Paleography in a Digital World*¹. Van Lit is islamoloog en oprichter van de Digital Orientalist², een online tijdschrift waarin kennis en ervaringen worden gedeeld over het gebruik van digitale tools in de geesteswetenschappen. De auteur gebruikt in zijn boek voornamelijk voorbeelden uit zijn eigen vakgebied, maar de doelgroep is veel groter dan die van de islamologen. Zijn boek kan worden gezien als een handboek voor de zelfvoorzienende geesteswetenschapper. Van Lit hoopt hiermee de traditionele scheiding tussen klassieke en digitale geesteswetenschappen op te heffen. Hij bespreekt uiteenlopende vaardigheden die van pas komen bij het doen van onderzoek, zoals het schrijven van pythoncode en het gebruik van IIIF. Ook geeft hij handreikingen voor het transcriberen van hand-

geschreven tekst, en metadatering met behulp van XML, JSON en JavaScript. Het mooie is bovendien dat het boek geheel open access is uitgebracht. Niet alleen zijn alle hoofdstukken te downloaden vanaf de website van de uitgever, ook alle bestanden, links en referenties met betrekking tot het boek zijn via het bijbehorende GitHub repository beschikbaar gesteld. Dit maakt het boek tevens een schoolvoorbeeld van open kennisdeling.

Scriptieprijs € 1500

Helena Schoeb won dit jaar de scriptieprijs met *'The simulacrum is true' – on the digital materiality of virtual cultural heritage projects*³. Uit het juryrapport: 'Imagine, if you will', zo begint de scriptie van Helena Schoeb. Met dit uitnodigende gebaar zet zij de lezer meteen op scherp, immers, verbeelding en wetenschap zijn voor velen elkaars tegenpolen. Vervolgens dompelt Schoeb de

Intro ontving de initiatiefprijs.

Helena Schoeb ontving de scriptieprijs.

Cornelis van Lit ontving de KNVI/Victorine van Schaickfonds prijs.

lezer onder in een zestiende-eeuwse verfwinkel in Amsterdam: de wereld van de bekende renaissanceschilder Dirck Barendsz. Het blijkt een korte beschrijving van een semifictieve Virtual Reality-ervaring. VR bestaat al geruime tijd, en hoewel het voor veel mensen steeds normaler is geworden, laat het gebruik van VR binnen culturele erfgoedinstellingen nog te wensen over. In deze scriptie laat Schoeb zien wat de toegevoegde waarde is van VR voor het open en toegankelijk maken van de museumdepots, bibliotheken en archiefinstellingen. Naast het in kaart brengen van de uitdagingen en mogelijkheden van de techniek via verschillende voorbeelden, richt Schoeb zich vooral op de filosofische vraag wat een digitale reconstructie betekent voor de materialiteit van het oorspronkelijke object en de nieuwe werkelijkheid. Op heldere en overtuigende wijze legt Schoeb uit dat digitale materialiteit verder reikt dan empirische of technische discussies en gezien moet worden als het resultaat van een interpretatief proces van perceptie en performance. Hoewel de discrepantie tussen verschillende perspectieven volgens Schoeb zal blijven bestaan, kan een succesvolle implementatie van digitale materialiteit en digitale sensualiteit binnen het cultureel erfgoed leiden tot een meer toegankelijk, emotioneel impactvol en collectief gedeeld geheugen waarin historische feiten en subjectieve verhalen uit het archief elkaar versterken.

Initiatiefprijs € 2000

De initiatiefprijs gaat naar het team van *De Intro*, de muziekbibliotheek van Genk in België. De jury is onder de indruk van de wijze waarop op een eigentijdse manier de functie van de muziekbibliotheek neergezet wordt. Ook in Nederland staat deze tak van bibliotheekwerk sterk onder druk. Collecties cd's zijn opgeheven. De nieuwe mogelijkheden van streaming zijn weliswaar beschikbaar, maar de vraag is onvoldoende beantwoord of dit de uitleenfunctie van cd's geheel kan vervangen voor alle doelgroepen waar de bibliotheek voor staat. Het op een enthousiasmerende wijze muziek onder de aandacht van de bibliotheekgebruiker brengen is ook een manier om in Nederland de wettelijke taak uit de WSOB Kennismaken met kennis en cultuur uit te voeren.

Oeuvreprijs

Het Victorine van Schaickfonds eert bij uitzondering mensen die door de omvang van hun schrijfwerk in het bibliotheek- en informatievak opvallen. Dit jaar viel die eer te beurt aan Eimer Wioldraaijer. Hij was sinds 1999 hoofdredacteur van Bibliotheekblad en nam in de loop van dit jaar – door de coronacrisis – stiller afscheid dan gehoopt. Dat stille afscheid is onterecht. Want zo turbulent als de afgelopen decennia zijn geweest voor openbare bibliotheken, zo turbulent was het ook voor Bibliotheekblad, het vakblad voor deze sector. Het blad moest in de afgelopen twintig jaar een weg vinden in verdergaande digitalisering terwijl er tegelijkertijd steeds minder bibliotheekstichtingen en bibliotheekmedewerkers waren. De kurk waarop men dreef werd kleiner. Het blad heeft in die twintig jaar drie eigenaren gekend: de VOB, de NBD en nu KBenP. Ook dat tekent de turbulentie. Er was weinig voor nodig geweest om ergens in dit geweld een vakblad kopje onder te laten gaan. Eimer is een zachtmoedige ondernemer, maar wel degelijk een ondernemer, en op momenten dat het nodig was, nam hij het

Foto: Gerrit Serné

Eimer Wioldraaijer ontving de oeuvreprijs.

initiatief om te zorgen dat het blad op het juiste moment onder de juiste vleugels kwam. Wioldraaijer was in die ruim twintig jaar een zeer betrokken hoofdredacteur die ook zelf zorgde voor tal van artikelen, interviews en commentaren. Een meewerkend voorman in hart en nieren die geloofde in de mensen die samen met hem het blad maakten en hun ook alle ruimte gaf. Eén van zijn grote verdiensten is de opzet van de verkiezing van de *Beste Bibliotheek* en *Beste Bibliothecaris van Nederland*. Het heeft ervoor gezorgd dat het imago van bibliotheken op een plezierige en licht competitieve wijze onder de aandacht kwam. Trotse wethouders kwamen vaak mee naar de uitreiking en bibliotheekorganisaties droegen fier de titel 'Beste Bibliotheek'.

Wioldraaijer was in staat om de branche zelf te laten spreken. In zijn vele portretten, bibliotheekbeschrijvingen of bibliotheekreizen liet hij vooral vakmensen zelf aan het woord. Hij had wel degelijk een eigen mening, maar daar draaide het niet om in zijn blad. Hij was meer de voetbalverslaggever dan de voetbalanalyticus, om het in de termen van deze gewezen chef sportredactie aan te duiden. Het verslag moest de lezer zelf zijn conclusie laten trekken. Hij was een vakman bij een vakblad. Met Bibliotheekblad heeft hij twintig jaar verslag gedaan als vakman over een ander vak. Twintig jaar lang over de heruitvinding van het bibliotheekwerk. Van klassieke bibliotheek naar digitale bibliotheek en van klassieke bibliotheek naar maatschappelijk-educatieve bibliotheek. Terwijl de bibliotheek zich transformeerde, veranderde het vakblad evenzeer. Het Victorine van Schaickfonds is Eimer Wioldraaijer erkentelijk voor deze langdurige inzet die op uiterst deskundige en vooral plezierige en benaderbare wijze werd ingevuld. Het kent Eimer Wioldraaijer om die reden de Victorine van Schaick Oeuvreprijs toe voor zijn oeuvre en inzet. Aan de oeuvreprijs is geen geldbedrag verbonden.

Meer informatie over het Victorine van Schaickfonds is te vinden op www.knvi.nl/victorine.

Noten

1. www.uu.nl/en/publication/among-digitized-manuscripts
2. digitalorientalist.com
3. <https://studenttheses.universiteitleiden.nl/handle/1887/136544>

NBD Biblion bestaat vijftig jaar

‘Kennis en informatie voor iedereen toegankelijk maken’

In november 2020 bestaat NBD Biblion vijftig jaar. Directeur Nina Nannini kijkt terug op een halve eeuw centraal aanschaffen, binden, beschrijven, catalogiseren en gereedmaken van boeken voor openbare bibliotheken, en kijkt vooruit naar nieuwe ontwikkelingen.

TEKST: MARTIN DE JONG • FOTO'S: JIMKE JOLING

In de afgelopen vijf jaar is NBD Biblion een ander bedrijf geworden. In 2016 is er een nieuwe koers geïnitieerd door je voorganger, René Leermakers, die daarna door jou verder werd vormgegeven. Jullie kwamen beiden van buiten de bibliotheekbranche. Bracht dat een frisse blik met zich mee die het veranderproces ten goede kwam?

‘Het helpt altijd als je ergens nieuw bent en je je afvraagt waarom de dingen zijn zoals ze zijn. Als je van buiten een branche komt, word je niet gehinderd door voorkennis, en dat heeft voor- en nadelen. Je kunt zonder belemmeringen op een wit vel tekenen. Daarna heb je zeker wel mensen nodig die je dan helpen om te zien wat de impact van je tekening gaat zijn. Zoals een architect en een aannemer voor de uitvoering van het concept. Daarnaast nam ik ervaring met veranderprocessen mee uit een andere branche, daar zijn ook altijd parallellen te vinden, ook al denkt iedereen altijd dat iedere branche uniek is.’

Hoe kijk je terug op dat veranderproces?

‘We zijn halverwege, dus nog niet klaar. De organisatie zal wel in verandering blijven, de komende jaren. De eerste jaren was ik vooral bezig met crisismanagement intern en extern, aandacht voor mensen bij NBD Biblion die door de reorganisatie behoorlijk van slag waren. Dat was stap 1, want zonder team kun je niks bereiken. Daarnaast was de bevordering van klanttevredenheid voor ons een heel belangrijke stap: de klanten voelden zich niet goed genoeg gehoord omdat we aanvankelijk erg intern gericht waren. We zijn onze klanten gaan vragen naar wat zij belangrijk vinden, dat structureel gaan vastleggen en door gaan vertalen naar onze processen. Het jaar 2019 stond in het teken van onze *corporate governance*-wijziging van bv naar stichting, en van alles in lijn brengen met onze missie om kennis en informatie voor iedereen toegankelijk te maken. In 2020 zetten we voor het eerst echt stappen vooruit met ons project automatisch metadateren, en nieuwe digitale dienstverlening zoals Bibendo. In 2021 en de jaren daarna moet de digitale transformatie echt meer zichtbaar worden.’

In een interview in Het Financieele Dagblad in 2018 vertel je onder meer over keuzes die in het verleden gemaakt waren en dat bibliotheken ontevreden waren. Kweekte dat goodwill? Zo ook het herijken van de eigen governance naar aanleiding van vragen uit de branche?

‘Als je mensen gelijk geeft, vinden ze dat altijd prettig. Maar dan komt het erop aan, kun je door keuzes te herijken de situatie zodanig verbeteren dat de klanten dit ook merken en hun klanttevredenheid verbetert? Het traject van onze *governance* is zo een keuze. Nu het een feit is, gaat het erom er ook naar te handelen en consequent te zijn in de gemaakte keuzes. Alles wat we bij NBD Biblion doen hangt samen met de missie om kennis en informatie voor iedereen toegankelijk te maken. Dit doen we transparant, servicegericht en samen met de branche. Dat is waarom we zijn opgericht, en wat van ons wordt gevraagd.’

Hoe bevalt het de buitenwacht dat jullie een stichting geworden zijn? Biedt het nieuwe kansen? En zijn die al benut?

‘De nieuwe kansen zitten meer in hoe wij worden gezien, als we nu in gesprek gaan is het duidelijker waarom we dat doen. Wij zijn opgericht voor het uitvoeren van diensten voor de openbare bibliotheek. Daarnaast is de *governance*-wijziging gepaard gegaan met de invoering van onze klankbordgroepen met vertegenwoordigers uit de branche. Deze komen twee keer per jaar bijeen. Voor ons is het waardevol om onze plannen in een vroeg stadium te kunnen toetsen, en de bibliotheken kunnen hun mening geven over onze dienstverlening en meebeslissen of nieuwe diensten voldoende relevant zijn. Dit biedt zeker kansen, zowel voor ons als voor de bibliotheken.’

Ook op het gebied van collectievorming deden zich veranderingen voor: in 2014 besteedde de OBA die volledig aan jullie uit, anderzijds kozen bibliotheken voor andere leveranciers, of voor samenwerking met lokale boekhandels. Hoe kijk je hier tegenaan?

‘In Nederland hebben we een vrije markt, dus wij proberen onze klanten zo goed mogelijk te bedienen. Toen ik hier kwam gingen

De winkel van NBD Biblion.

klanten weg uit onvrede, en dat is nu zeker niet meer het geval. Onze klanten zijn grotendeels tevreden en teruggekomen. We werken er continu aan om het steeds een stapje beter te doen. Ons product en onze dienstverlening zijn wezenlijk anders dan die van de lokale boekhandel. De manier van collectioneren gaat de komende paar jaar onherroepelijk veranderen, er wordt steeds meer zekerheid gezocht voor de titels die worden gekocht. Dat heeft op ons allemaal impact. Je kunt je budget maar één keer inzetten, en er komt heel wat kennis bij kijken om dat goed te doen. Kennis die verdwijnt door pensioendata en kennis die verandert door innovatie. We kunnen met gebruik van nieuwe technologie, waaronder artificiële intelligentie en historische data, veel sneller en meer data analyseren. Je kunt dan zien waarom de ene auteur het in de ene bibliotheek beter doet dan de andere. Deze technologie zijn we aan het testen en willen we graag ontsluiten om collectioneers meer ondersteuning te bieden. Dat is hoe we ons willen onderscheiden van andere leveranciers.'

Er zijn de afgelopen jaren nieuwe samenwerkingsverbanden aangegaan, zoals met Bookarang voor metadatering. Zoeken jullie meer van zulke samenwerkingsverbanden?

'Jazeker. Het is geen doel op zich, maar bij elk project vragen we ons af: hoe gaan we dit doen? Gaan we het zelf doen, of zoeken we daar iemand bij? Met Bookarang werken we heel goed samen, zij hebben kennis van technologie, wij van collectioneren, en samen delen we de liefde voor het boek. Een ander voorbeeld is ons *serious gaming*-platform Bibendo, daar werken we prettig samen met de Open Universiteit. Zij zijn specialisten op het gebied van *learning* en wij vertalen dat naar de bibliotheken en hun uitdagingen. Als we alles zelf zouden doen, dan zouden we veel meer mensen en tijd nodig hebben.'

Sommige boeken worden handmatig gebonden.

De binderij van NBD Biblion.

In 2018 werd de samenwerking met CPNB hernieuwd voor wat betreft sponsoring van Nederland Leest, Literatuur en Nederlandse Kinderjury, in eerste instantie voor drie jaar. Zal dat in 2021 een vervolg krijgen?

'Klopt, maar er is veel veranderd in het vak. De oude lumpsum-financiering is vertaald in een specifiek programma met doelen die we jaarlijks evalueren. Uit de evaluatie blijkt of we uit de samenwerking hebben gehaald wat we van plan waren. Wat we nog beter of anders willen, en hoe we onze sponsoring inzetten voor de promotie van het boek bij de bibliotheken. De samenwerking met CPNB blijft voorlopig zo, en het is zeer inspirerend om elk jaar samen te bedenken wat we kunnen doen voor de branche.'

Jullie waren al betrokken bij de verkiezing van Beste Bibliotheek van Nederland en de Beste Bibliotheek van België, jullie startten in 2018 de verkiezing van NBD Biblion Jeugd Bibliothecaris van het Jaar. Waarom?

'We zijn sponsor van beide initiatieven, omdat het bibliotheekvak gedragen wordt door bevlogen mensen die iets willen bijdragen aan de maatschappelijke taken van de bibliotheek. Deze mensen verdienen het om in het zonnetje te worden gezet en hun verhalen te delen met vakgenoten. Mooie verhalen die andere mensen in het vak kunnen inspireren om hun eigen werk ook anders te doen. Dat vinden we belangrijk om te stimuleren. Bij de Beste Bibliotheek Awards in Nederland en België belonen we de prestaties van een heel team in plaats van die van een individu.'

In een interview met voormalig hoofdredacteur Eimer Wiel-draaijer noemde je als grootste uitdaging: garanderen dat we op lange termijn bestaansrecht hebben in dit vak – niet alleen team NBD Biblion, ook bibliotheken, uitgevers en boekverkopers. Zijn jullie wat dat betreft op de goede weg?

'Ik denk het wel. Deze gekke tijd is hier een goed voorbeeld van. Juist nu willen mensen lezen, en zoeken meer mensen online informatie of een werkplek om de thuissituatie even te ontsnappen. Het nut en het bestaansrecht van bibliotheken is in crisistijd duidelijk gebleken. Wat mij betreft was die opmerking meer bedoeld om samen te werken in plaats van elkaar te beconcurreren. Samen nadenken over waar we heen willen. Goed voorbeeld daarvan vind ik het leesoffensief. Wij hebben de samenwerking met uitgevers sterk verbeterd en delen veel meer informatie omdat we heel graag het juiste boek bij de juiste persoon willen krijgen!'

Vorig jaar kwamen jullie met de Innovatie Challenge. De eerste editie werd gewonnen door techbedrijf EDIA met De Slimme Nieuwslezer: een geldbedrag en de kans om die challenge samen met NBD Biblion uit te voeren. Hoe staat het daarmee?

'Het geldbedrag is een prijs voor de winnaar, dat mogen zij naar eigen inzicht investeren. Samen met ons team hebben zij een idee uitgewerkt voor vmbo-leerlingen, dat wordt eerst getoetst op scholen. Als daar genoeg animo voor is en we geloven in de kracht van het concept, dan gaan we het uitvoeren.'

Veel geavanceerde machines worden zelf door NBD Biblion geproduceerd.

De binderij.

In Bibliotheekblad 8/2018 riep je naar aanleiding van de plannen voor een platform voor 21ste-eeuwse vaardigheden bibliotheken op ideeën aan te dragen, de tien beste zouden beloond worden met 'een grote appeltaart voor de hele afdeling'. Hebben jullie tien bibliotheken kunnen trakteren?

'Nee, helaas. Ik kreeg slechts een enkele inzending, maar het aanbod geldt nog steeds! Het hoeven geen ideeën te zijn, het mogen ook problemen of vraagstukken zijn waar wij dan op kunnen gaan kauwen.'

Waar richt NBD Biblion zich momenteel vooral op, als het gaat om innovatie?

'We richten ons bij innovatie op drie belangrijke pijlers:

1. De collectie, waarbij we met de inzet van nieuwe technologie werken om tot een goed datagedreven collectieadvies te komen. En de vervanging van ons eigen ERP-systeem om de leveringen van de collectie, productie en facturatie nog beter en efficiënter in te richten.
2. Het ontsluiten van kennis en informatie op basis van metadata. Wat bedoel ik daarmee: het automatiseren van ons metadata-proces is bijna afgerond. Na de afronding van dit project gaan we verder met het creëren van rijkere metadata, om beter aan te sluiten op veranderend zoekgedrag en te werken aan nieuwe toepassingen van metadata voor gebruikers.
3. Digitale vaardigheden en geletterdheid, een voorbeeld hiervan is Bibendo met de ontwikkelde *serious games*. In 2021 gaan we aan

De geschiedenis van NBD Biblion in een notendop

In 1969 gaf de Centrale Vereniging voor Openbare Bibliotheken, de voorloper van eerst het Nederlands Bibliotheek en Lektuur Centrum (NBLC) en later de Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB), opdracht aan de Commissie Bibliografische Planning de mogelijkheden te onderzoeken om te komen tot een centrale dienstverlening voor bibliotheken in Nederland. Tot dan toe kochten bibliotheken boeken bij de boekhandel en werkten die zelf in, met inbegrip van het opnemen ervan in de catalogus. Bij het genoemde onderzoek werden brancheorganisaties van boekverkopers en uitgevers betrokken. In het eerste kwartaal van 1970 bracht de commissie haar eindrapport uit, getiteld *Centraal aanschaffen, binden, catalogiseren en gereedmaken voor openbare bibliotheken*. Het leidde op 9 november 1970 tot de oprichting van de Stichting Nederlandse Bibliotheek Dienst (NBD). De stichting stelde zich tot doel het centraal aanschaffen, binden, catalogiseren en gereedmaken van boeken voor openbare bibliotheken. In april 1971 konden de eerste ingewerkte boeken geleverd worden. In 2003 fuseerde NBD met Biblion, met de bedoeling samen meer te bereiken op het gebied van innovatie, marktverbreding en kostenreductie, en ten behoeve van verbeterde dienstverlening. Sinds 2018 is Nina Nannini algemeen directeur van Stichting NBD Biblion. 'Als Stichting ontwikkelen we samen met de bibliotheken prachtige producten en diensten waarbij innovatie en duurzaamheid voorop staan, en daar gaan we mee door: samen met bibliotheken en andere partners in de branche.'

de slag met missies in de vorm van videocontent voor 21ste-eeuwse vaardigheden, e-learning voor bibliotheekmedewerkers. Elk jaar willen we tot een funnel van zo'n vijf projecten komen die we samen met de branche toetsen op wenselijkheid en haalbaarheid. En voor al die pijlers geldt dat we ons blijvend richten op samenwerking en op het verbeteren van de bestaande dienstverlening.'

Je draait intussen al een flink aantal jaren mee in de bibliotheekwereld. Hoe kijk je terug op je tijd bij NBD Biblion als (adjunct-)directeur, en hoe verwacht je dat de bibliotheekwereld zich in de komende jaren zal ontwikkelen?

'Ik heb nog steeds elke dag even veel plezier in mijn werk als vier jaar geleden, en ik zie nog even zo veel kansen voor NBD Biblion en de bibliotheekwereld als op mijn eerste dag. Er werken bij NBD Biblion veel betrokken mensen, toen ik kwam waren die een beetje uitgeblust, en nu is dat een ander verhaal. Nu we veel thuiszitten in verband met de coronamaatregelen is de samenwerking met hen ook wat ik het meest mis, want samenwerken in het echt is toch anders dan vanachter je beeldscherm. Het is belangrijk om die inspiratie en bevoleging waar de bibliotheekwereld zich door kenmerkt niet te verliezen. Creatief te zoeken naar oplossingen voor oude en actuele vraagstukken.'

De Bibliotheek Gelderland Zuid en De BiebBoys

‘Twee drukke jongens die kinderen activeren om bezig te zijn met boeken’

Nadat minister-president Mark Rutte half maart de ‘intelligente lockdown’ had aangekondigd, zaten ze bij de Bibliotheek Gelderland Zuid met de handen in het haar. Hoe konden kinderen nu met plezier aan het lezen blijven? Een brainstormsessie gaf het antwoord, en de BiebBoys waren geboren. Ook na de lockdown zijn ze nog steeds actief, nu als ‘BiebBoys in de klas’, een gloednieuw en vooral flitsend educatieproject voor primair onderwijs en educatieafdelingen van bibliotheken.

TEKST: LINDA VAN PELT • FOTO: DE BIBLIOTHEEK GELDERLAND ZUID

Moeilijkheden omdraaien naar mogelijkheden. Is dat niet de hoogste vorm van creativiteit? In ieder geval hebben Kees Meulendijks, Joran Floor en Petra Mackenbach dat in de vingers. ‘Daags na de beruchte persconferentie kwamen wij met ons volledige team educatie – acht projectmedewerkers en vier programmacoördinatoren – bij elkaar. In een vergadering nieuwe stijl via videobellen. Na afloop bleven wij met z’n drieën nog even wat langer “hangen” omdat we nieuwe mogelijkheden zagen’, zegt Joran, sinds een jaar projectmedewerker bij de Bibliotheek Gelderland Zuid. Kees begon vier jaar terug in deze functie. Petra is actief als programmacoördinator. Alle drie hebben ze een theaterachtergrond. In hun dagelijkse werk hebben Petra, Kees en Joran veel contact met scholen. Die dienstverlening kon tijdelijk niet op de vertrouwde manier worden voortgezet, dus bedachten de drie gezamenlijk een alternatief: de BiebBoys.

Kees en Joran: ‘Twee drukke jongens, die op een geheel eigen manier kinderen activeren om iets met boeken te doen’, klinkt het kort en krachtig. Kees: ‘Videofilmpjes met steeds een ander thema die kinderen tijdens de lockdown konden bekijken. Vrijwel meteen hebben we ons idee bij onze collega’s “gepitcht” en daarna konden we aan de slag.’ Dankzij hun netwerk was er drie dagen later een complete filmset met camera en de nodige attributen in huis. In de verlaten Nijmeegse stadsbibliotheek werd een studio gebouwd. De volgende dag waren er al vijf afleveringen opgenomen. Joran: ‘Het was wel een draaidag van 8 tot 19 uur.’

Promotie via sociale media

Het editen was de taak van Kees en Joran. Petra schreef de scripts en maakte de cameraopnamen. En wie zorgde voor

de promotie van de, toen nog onbekende, BiebBoys? ‘Onze programmacoördinatoren. Zij hebben veel contact met het onderwijs, en dat bleef zo tijdens de lockdown’, vertelt Petra. ‘In plaats van schoolbezoeken werden het wekelijkse nieuwsbrieven, waarin ook aandacht werd besteed aan de BiebBoys als onderdeel van online mogelijkheden om met boeken en leesplezier aan de slag te gaan. Terwijl wij nog aan het filmen waren, werd al de eerste reclame gemaakt. Onze marketingafdeling heeft de BiebBoys ook gepromoot via sociale media en via BiebtoBieb.’

Tijdens de lockdown werden 25 video-opnamen gemaakt voor kinderen vanaf acht jaar én hun ouders. Het begon in maart met een spookverhaal in een volledig lege bibliotheek.

‘Zonder medewerkers en bezoekers zijn er ineens heel andere mogelijkheden in zo’n gebouw. En dat bleef niet beperkt tot binnen de muren van de bibliotheek. Nadat wij gefilmd hadden in een lege bibliotheek, kregen we het verzoek van het filmhuis in het naastgelegen pand om ook daar filmopnamen te maken. Bijvoorbeeld over de verfilming van boeken. Daarna kwamen er meer externe aanvragen’, vertelt Kees: ‘Het werkte beide kanten op: wij hadden een leuke, originele locatie om te filmen en tegelijkertijd was het ook een beetje pr voor de betreffende organisatie. Een win-winsituatie dus.’

Joran: ‘Het was een feestje om ons uit te leven in kinderlijke fantasieën én tegelijkertijd iets educatiefs te doen. Het ging steeds beter, want we raakten snel op elkaar ingespeeld. Onze filmpjes werden gebruikt in de onlinelesprogramma’s van scholen, en ook door kinderen van ouders in vitale beroepen die tijdens de lockdown nog wel naar school bleven gaan.’

Onbegrensde inspiratie

De luisterbieb, emoticons, uitvindingen, tijdreizen ... Een greep uit de thema’s die aan bod kwamen in de video-opnamen waarin boeken, verhalen en leesplezier centraal stonden.

Petra: ‘In de weken waarin de scholen gesloten waren had ik ook mijn kinderen thuis en moest ik dingen verzinnen om ze én bezig te houden én te motiveren. De BiebBoys waren hopelijk in veel gezinnen een handig hulpmiddeltje in een tijd die lang niet altijd gemakkelijk was. Voor ons drieën was het een fantastische afleiding om met zo’n creatief project bezig te zijn. Eén dag per week waren we aan het filmen en corona verdween dan even naar de achtergrond.’ Dat het concept aansloeg, bleek uit de vele reacties van kinderen die meededen aan de ‘challenges’ die aan het einde van ieder filmpje werden gegeven.

Joran Floor, Petra Mackenbach en Kees Meulendijks.

Petra: 'Het laatste filmpje van iedere week was *BiebBoys Post*, waarin een selectie van de inzendingen werd getoond. Al snel hadden we een vaste schare fans die iedere week iets instuurden. Groot was de teleurstelling dan ook toen we van vijf naar drie opnames per week gingen, maar het filmen en monteren was zo arbeidsintensief dat we wel iets gas terug moesten nemen.'

Joran: 'Aan inspiratie hadden we nooit gebrek. We hadden met gemak nog wel zo'n honderd filmpjes kunnen maken, maar toen gingen de scholen gelukkig weer open.'

Landelijk bekend

Maar de BiebBoys gaan door! Inmiddels maken ze educatief sterke programma's met iedere maand een ander thema. Kees: 'In totaal zijn er zes thema's: boekensmaak, praten over boeken, boekenintroductie, boekverwerking, informatievaardigheden en mediawijsheid.' Op verzoek van MediaMasters (een serious game over de kansen en gevaren van (digitale) media, bedoeld voor groep 7 en 8) hebben de BiebBoys ook een opname gemaakt voor de *Week van de Mediawijsheid*. Petra: 'We zoeken naar meer landelijke samenwerkingspartners, zoals de Canon van de Nederlandse geschiedenis. We presenteren graag onderwerpen die niet regionaal gebonden zijn. Heel Nederland kan dus met de BiebBoys in de klas aan de slag.'

Sterrenstatus

Nu Kees en Joran weer af en toe live bij de scholen op bezoek gaan, worden ze soms herkend als BiebBoys. 'Logisch, in onze filmpjes spelen we weliswaar een uitvergroete versie, maar we lijken best veel op onze originele personages', benoemt Joran de

'sterrenstatus'. 'We willen ook graag verder met dit concept', vult Kees aan. 'Doordat we veel konden uitproberen, zijn we beter geworden in filmen, monteren en acteren. Dat is de basis voor een vervolgplan: 'BiebBoys in de klas': thematische lespakketten voor midden- en bovenbouw van het basisonderwijs, bestaande uit een filmpje, een lesbrief en werkbladen. De eerste les gaat over de Kinderboekenweek en de Canon van Nederland. Het is de bedoeling om iedere maand een nieuwe aflevering te maken met opdrachten die in de klas kunnen worden uitgevoerd, begeleid door de leerkracht. We hebben ook een lespakket in het kader van de Week van de Mediawijsheid.'

Joran: 'Voor wereldoriëntatie heb je NPO-programma's zoals het Jeugdjournaal en Klokhuis. Het zou prachtig zijn als de BiebBoys in de klas een soortgelijk platform worden voor leesvaardigheid en leesplezier.'

'De video's en het bijbehorende lesmateriaal zijn vrij toegankelijk en te bekijken via de OBGZ-website. Wil een POI of een bibliotheek de BiebBoys in de klas, inclusief het lesmateriaal, via hun eigen website aanbieden? Dan kunnen zij het materiaal tegen een vergoeding van ons afnemen en gebruiken voor het primair onderwijs in hun eigen werkgebied,' zegt Petra. 'We hadden al langer het idee voor een vlog, maar dat stond nog in de kinderschoenen. Door corona heeft het veel meer prioriteit gekregen en nu willen we door.'

Meer informatie is te vinden op: www.obgz.nl/biebboysindeclas.
Voor aanvragen of meer informatie: mail naar biebboys@obgz.nl.

Bibliotheekstatistiek 2019

Bibliotheek blijft groeien in maatschappelijke rol

In 2019 organiseerden openbare bibliotheken circa 220 duizend activiteiten: 15% meer dan in 2018. Ook het aantal personeelsleden en vrijwilligers dat ingezet werd voor deze en andere dienstverlening van de bibliotheken, nam toe. Dit blijkt uit de bibliotheekgegevens die de KB over het jaar 2019 heeft verzameld en in samenwerking met het CBS heeft gepubliceerd. De statistieken tonen aan dat steeds meer bibliotheken de rol van brede maatschappelijke bibliotheek vervullen en zich inzetten voor de maatschappelijke opgaven uit het Bibliotheekconvenant.

TEKST: ANNEMIEK VAN DE BURGT, ADVISEUR ONDERZOEK EN KENNISDELING, KB

Veranderende rol van de bibliotheek

In het Bibliotheekconvenant 2020-2023 wordt het belang van een volwaardige lokale bibliotheekvoorziening benadrukt. Dit is een voorwaarde om een bijdrage te kunnen leveren aan drie grote maatschappelijke opgaven waar de bibliotheken zich de afgelopen en ook de komende jaren op richten: het bestrijden van laaggeletterdheid, het bevorderen van digitale inclusie en het stimuleren van persoonlijke ontwikkeling. De collectie was en is nog steeds een belangrijk onderdeel van de lokale bibliotheekvoorziening. De omvang van de fysieke collecties, het aantal uitleningen en het aantal leden van de bibliotheek nemen al jaren gestaag af. Daartegenover staat echter een groei van de landelijke digitale openbare bibliotheek. Het ledenbestand van de fysieke bibliotheek is nog steeds groter dan dat van de

digitale bibliotheek. Eén van de tien volwassenen en zeven van de tien kinderen in Nederland zijn lid van de lokale bibliotheek. Circa 3% van de bevolking is (ook) lid van de online Bibliotheek.

Maatschappelijke waarde

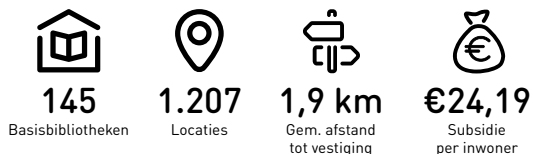
Naast het uitlenen van de collectie zetten bibliotheken steeds vaker andere vormen van dienstverlening in om hun maatschappelijke taak te vervullen. Zo organiseren bibliotheken diverse activiteiten en zetten ze het bibliotheekgebouw in als ontmoetings-, studie- en werkplek. Bibliotheken organiseerden in 2019 ruim 220 duizend activiteiten rondom de vijf kernfuncties van de bibliotheek: educatie en ontwikkeling (48% van de georganiseerde activiteiten), leesbevordering en literatuur (31%), kunst en cultuur (8%), kennis en informatie (7%), en ontmoeting en debat (6%). Met activiteiten op het gebied van taalvaardigheid (ruim 53 duizend activiteiten) en digitale vaardigheden (17 duizend) voor volwassenen en leesbevordering voor kinderen (26 duizend) werd ook in 2019 al ingezet op de maatschappelijke opgaven die terugkomen in het convenant. Het grootste deel van deze activiteiten in de bibliotheek is ook zonder lidmaatschap toegankelijk, wat ook terug te zien is in de stijgende bezoekersaantallen van de afgelopen jaren. In 2019 trokken de bibliotheken gezamenlijk circa 63 miljoen bezoekers.

Meer personeel en vrijwilligers

De verschuiving van de klassieke uitleenbibliotheek naar de brede maatschappelijke bibliotheek is ook zichtbaar in de personeelscijfers. Zo is het aantal medewerkers in loondienst gestegen tot circa zeventienduizend, waarvan ruim een kwart een specifieke programmafunctie vervult, zoals coördinator basisvaardigheden, educatief specialist of mediaconsulent.

Openbare bibliotheken in Nederland (2019)

FYSIEKE COLLECTIE

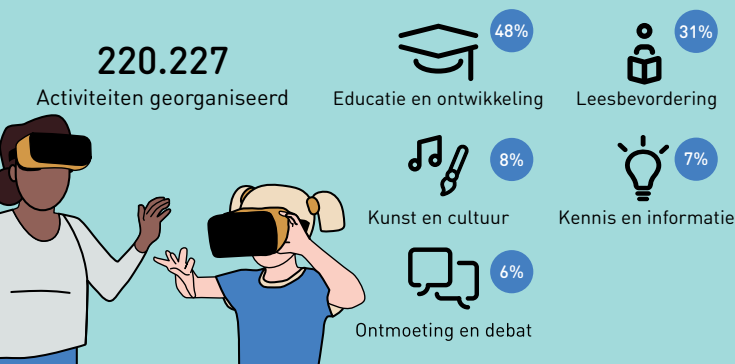
DIGITALE COLLECTIE

BEZOEKERS

ACTIVITEITEN

PERSONEEL

KB } nationale bibliotheek

Bron: www.bibliotheekinzicht.nl/bibliotheekstatistiek

Daarnaast waren er in 2019 ongeveer 22 duizend vrijwilligers actief in de bibliotheken. De meeste bibliotheken zetten deze vrijwilligers in voor activiteiten met betrekking tot spreekvaardigheid (92% van de bibliotheken), digivaardigheids cursussen (92%) en/of voorlezen (84%).

Publicatie op Bibliotheekinzicht en StatLine

De kerncijfers over het openbare bibliotheekstelsel zijn terug te vinden in het dossier Bibliotheekstatistiek 2019 op Bibliotheekinzicht.nl. In dit dossier komen de belangrijkste uitkomsten van de Gegevenslevering Wsob 2019 aan bod en worden de resultaten in bredere context geplaatst. Zo lees je meer over het belang van datageïnformeerd werken en hoe je deze resultaten hiervoor kunt inzetten. Ook biedt het een kijkje over de grenzen met internationale bibliotheekstatistieken en zet het handige tools en definities op een rij. Daarnaast zijn de uitkomsten verwerkt in een infographic en een overzichtelijk dashboard, waarin je kunt filteren op landelijk, provinciaal en lokaal niveau en bibliotheken met elkaar kunt vergelijken. Ook de ruwe datasets die ten grondslag liggen aan het dossier en het dashboard zijn op Bibliotheekinzicht terug te vinden. Een deel van de uitkomsten wordt op geaggregeerd niveau voor het totaal aan openbare bibliotheken gepubliceerd door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) op StatLine.

Achtergrond Wsob-gegevenslevering

Vanuit de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob) zijn alle openbare bibliotheken, provinciale ondersteuningsinstellingen (POI's) en de KB verplicht om gegevens aan te leveren aan de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. De KB verzamelt en analyseert deze gegevens en presenteert deze in de vorm van het dossier Bibliotheekstatistiek aan het ministerie en het netwerk. Voor de samenstelling van het dossier put de KB uit enquêtegegevens van de Bibliotheekmonitor, het Datawarehouse, GIDS, de gegevenslevering door de POI's en openbare bibliotheken op de BES-eilanden, en de cijfers omtrent de landelijke digitale openbare bibliotheek. In aanvulling op het dossier, het dashboard en de artikelen op Bibliotheekinzicht ontvangen alle bibliotheekorganisaties een individuele infographic, waarin de resultaten op lokaal niveau worden gepresenteerd.

Naschrift

Meer informatie is te vinden op:
www.bibliotheekinzicht.nl/dossiers/bibliotheekstatistiek-2019
www.bibliotheekinzicht.nl/instrumenten/databank
www.bibliotheeknetwerk.nl/onderzoek/bibliotheekmonitor

Het juiste boek op het juiste moment. Daar staan wij voor.

MedioEurope heeft de juiste professionals, expertise én hulpmiddelen (AI-modellen) in huis om jou te helpen eenvoudig en efficiënt de juiste boeken voor jouw klanten te krijgen.

Boeken en DVD's

- Alle boeken en DVD's altijd leverbaar
 - Vlaamse, Nederlandse en kleine uitgevers
- Het hele aanbod voor de bibliotheek op school
- Op uw vraag kastklaar: geplastificeerd of duurzaam verwerkt

Voor jouw collectie

- Aanbiedingslijsten en standing orders op maat van jouw bibliotheek
- Wekelijks marktaanbod van alle nieuwe en te verwachten titels
- Gekoppeld met V-Smart, Wise en Brocade

Goede voornemens voor 2021?

Dan zijn wij je ideale bibliotheekpartner.
We gaan graag met je in gesprek.

www.medioeuropa.com

Dé totaalleverancier voor jouw bibliotheek!

Voor meer informatie contacteer info@medioeuropa.com

België: +32 (0)15 51 41 10
Nederland: +31 (0)341 78 82 70

Volg ons

‘Literatuur ging altijd over anderen, nooit over mijzelf’

Anne van den Dool, onder andere Bibliotheekbladmedewerker en onderzoeksredacteur bij de KB, schreef de roman *Vluchthaven*, die eind augustus uitkwam bij uitgeverij Querido. Op twintigjarige leeftijd debuteerde ze met *Achterland*, dat in 2014 verscheen en lovende kritieken kreeg.

TEKST: MENNO GOOSEN • FOTO: ELISE DRENTHE

Hannah, het hoofdpersonage in je boek, reist af naar het geboorteland van de overleden Indonesische echtgenoot van haar grootmoeder. Niet alleen om zijn as uit te strooien, maar ook om beter te begrijpen wie deze getraumatiseerde man was. Zit er een autobiografisch element in je roman?

‘Ja. Mijn oma is op haar vijftigste hertrouwd met een man die in het Jappenkamp heeft gezeten. Ik kende de verhalen over zijn oorlogservaringen. Alleen heb ik niet daadwerkelijk zijn as verstrooid. Een paar jaar voor zijn overlijden ben ik op reis geweest naar Indonesië. Ik wilde het land met eigen ogen zien. Het was een reis waar ik een dubbel gevoel aan overhield. Het was erg emotioneel, en ik ben ook eerder naar huis teruggekeerd. Dat kwam door de onmogelijkheid daar te hechten, onderdeel te worden van de bevolking, zoals hij dat tijdens zijn reizen wel was. Pas na het overlijden van mijn stiefopa kreeg ik het gevoel dat ik iets moest doen met deze ervaringen, en ik besloot er een roman van te maken. In het boek zitten drie lijnen die allemaal over “geluk en ongeluk” gaan: de ervaringen van mijn stiefopa, de ervaringen die ik opdeed tijdens mijn reis, gezien door de ogen van hoofdpersonage Hannah, en een theoretische verhandeling over geluk. Dat is ook een van mijn specialismen: mijn scriptie ging over geluk in de literatuur.’

Je bent van oorsprong film- en literatuurwetenschapper en neerlandicus. Daarnaast ben je literair criticus bij onder andere NRC. Wat heeft je doen besluiten om zelf de literaire pen op te pakken?

‘Ik kan me niet anders herinneren dan dat ik schrijf, wil schrijven en graag speel met woorden. De vraag is denk ik meer andersom: als je graag schrijft, wil je ook in de keuken van de literatuur kijken. Het analyseren van anderen is niet per se nodig om een goede schrijver te worden, maar mij heeft het zeker geholpen.’

Je bent ook docent creatief schrijven aan de Universiteit Leiden. Er zijn tienduizenden Nederlanders die schrijven. Het lukt maar weinigen om iets gepubliceerd te krijgen. Heb je tips voor deze groep?

‘Sluit je aan bij een schrijfclub. Dan beoordeel je elkaars werk, en je doet ideeën op voor de uitwerking van je personages. Natuurlijk is het nuttig om een schrijfcursus te volgen zodat je de technische aspecten van het vak leert, bijvoorbeeld perspectiefkeuzes, ruimte- en tijdgebruik en een goede plot maken, maar je zult de uitwerking

hiervan toch zelf moeten doen. Ik benadruk altijd dat mijn mening ook maar een mening is, en dat smaken verschillen. Verder kan een literair agentschap veel voor je doen. Veel uitgeverijen lezen nog nauwelijks manuscripten, maar laten dit over aan een auteursimpresariaat. Ik won een schrijfwedstrijd van *de Volkskrant*, en zodoende kwam ik in contact met Sebes & Bisseling. Via hun bemiddeling raakte ik in gesprek met verschillende uitgeverijen.’

Als laatste: waarom zou elke bibliotheek *Vluchthaven* in de collectie moeten opnemen?

‘Leuke vraag! Vooral omdat ik zelf collectiespecialist geweest ben bij de Bibliotheek Bollenstreek. Toen mijn eerste boek, *Achterland*, uitkwam, werd het soms in de categorie D-boeken (*young adult*) geplaatst, maar er waren ook bibliotheken die het bij de volwassenenliteratuur plaatsen. Toen ik zelf voor de eindlijst van de middelbare school moest lezen, had ik heel sterk het gevoel dat het over “anderen” ging, nooit over mijzelf. Datzelfde geldt ook voor *Vluchthaven*: het verhaal van een meisje dat benieuwd is naar de herkomst van haar stiefopa, en het concept “geluk” onderzoekt, is zeker voor jongvolwassenen interessant. Daarnaast is het 75 jaar geleden dat we de bevrijding mochten vieren, maar pas in 1949, na een felle strijd accepteerde Nederland de Indonesische onafhankelijkheid. Daar mogen we het wel eens over hebben. De koning heeft inmiddels zijn excuses aangeboden. Dat is een begin.’

Doe mee & Win!

Bibliotheekblad mag van uitgeverij Querido drie exemplaren van *Vluchthaven* weggeven. Wilt u kans maken op een exemplaar? Laat ons dan weten waarom u deze roman wilt lezen. Mail dit, aangevuld met uw adresgegevens, aan menno.goosen@bibliotheekblad.nl. Uit de inzenders zullen wij drie winnaars loten.

De vrijheid om de bibliotheek te gebruiken wanneer het uitkomt

Bibliotheken experimenteren met openingstijden

Het systeem Open+ maakt het bibliotheken mogelijk de openingsuren aanzienlijk uit te breiden, zonder dat daarvoor personeel hoeft te worden vrijgemaakt. In de bibliotheek van het Vlaamse Bree is het systeem succesvol gebleken. In de Bibliotheek Putten is het na een pilotfase onlangs in gebruik genomen. Hoe zijn de ervaringen en verwachtingen?

TEKST: MARTIN DE JONG • FOTO'S: BIBLIOTHEEK BREE EN BIBLIOTHEEK NOORDWEST VELUWE

Bibliotheek Bree

Annemie Arras, bibliothecaris en coördinator vrije tijd bij Bibliotheek Bree.

In Scandinavië en Duitsland wordt door zo'n 5000 bibliotheken gewerkt volgens het Open Library concept Open+ van Bibliotheeca: een beduidende uitbreiding van de openingsuren waarbij de klant via een inlog toegang krijgt tot de bibliotheek. Er is dan geen personeel aanwezig. Er zijn ter beveiliging camera's opgehangen en dankzij automatiseringsapparatuur en een communicatiemogelijkheid kan alles probleemloos verlopen. Zo zijn er luidsprekers aangebracht die gebruikt worden om bezoekers als de sluitingstijd nadert te verzoeken de bibliotheek te verlaten. In Vlaanderen had de Bibliotheek Bree de primeur. Er wordt sinds 1 oktober 2018 met Open+ gewerkt. Ging daar veel voorbereiding aan vooraf? Anemie Arras, bibliothecaris en coördinator vrije tijd: 'De voorbereiding vroeg wel wat tijd: we moesten het personeel overtuigen van het belang van dit project, beleids mensen overtuigen en financiële middelen zoeken. We werkten met ambassadeurs die samen met ons nadachten over het concept. Er waren gesprekken met de ICT-verantwoordelijke en de technische dienst over de technische aanpassingen, gesprekken met de verzekering, juridische dienst en hulpdiensten, er waren technische aanpassingen aan het gebouw en er was communicatie met de gebruikers.'

Vergde het een grote investering?

'De investering valt best mee voor wat je ervoor terugkrijgt. Eenmalig zijn software, videoserver, camera's, luidsprekers, library controller en de kosten om het gebouw aan te passen. Jaarlijks zijn er de licentiekosten.'

Wat vinden de gebruikers ervan? Zijn het er (veel) meer geworden?

'Gebruikers van Open+ zijn zeer tevreden. Ze hebben vrijheid gekregen om de bib te gebruiken wanneer zij willen. Of het er meer geworden zijn weten we niet: mensen moeten lid zijn van de bib om Open+ te gebruiken.'

De openingstijden zijn van 30 naar 84 uur per week gegaan: 30 met personeel, 54 zonder. Hoe ervaren gebruikers het dat er op uren zonder personeel geen informatie verstrekt wordt zoals anders wel het geval is?

'Voor de Open+-gebruikers is dit geen probleem, zij weten dit zeer goed vooraf.'

Bibliotheek Putten

'We hebben heel erg veel pers gehad, veel meer dan gedacht', zegt Ben van Heesbeen, directeur-bestuurder van de Bibliotheek Noordwest Veluwe, over de publiciteit die de opening van Open+ in de Bibliotheek Putten genereerde. 'Een halve pagina in *Trouw*, een online artikel op *Trouw.nl*. Omroep Gelderland heeft er aandacht aan besteed, en het *Reformatorisch Dagblad*, *Het Nederlands Dagblad* en *De Stentor*. We zijn op Radio 2 en 4, BNR, Sublime en Radio 538 geweest.' We spreken elkaar op 28 oktober, de dag na de ingebruikname van Open+.

Hoe verloopt het op het gebied van veiligheid als er geen personeel aanwezig is? Hebben zich op dat gebied problemen voorgedaan, zoals diefstal of overlast?

'Er zijn duidelijke afspraken gemaakt met de gebruikers. Ze moeten zich gedragen zoals ze dit in elke openbare ruimte doen als er iets gebeurt. Als er op straat iets gebeurt, dan weet een burger ook wat hij moet doen. We hebben nog geen problemen gehad.'

In theorie is een onbemande bib in tijden van corona een uitkomst. Is dat in Bree het geval? Of zijn er ook beperkende maatregelen genomen?

'We raden gebruikers extra aan om gebruik te maken van Open+, en ze worden aangeraden om hun bezoek te beperken tot een halfuur. Dit controleren we niet.'

Zijn jullie tevreden over de verruimde openingstijden en hoe het reilt en zeilt?

'We zijn zeer tevreden met Open+. Het is een project waarbij we echt vanuit de gebruiker denken, want wij bepalen niet wanneer die moet komen. Dat is met de bemande openingsuren wel het geval.'

De aanleiding voor de introductie van Open+ was een klanttevredenheidsonderzoek in 2018, dat uitwees dat de gebruikers van de bibliotheek allemaal zeer tevreden waren over de geboden dienstverlening, de collectie en de activiteiten, maar gevraagd naar verbeterpunten kwam met stip op één: verruiming van de openingstijden.

Ben: 'Anderhalf, twee jaar geleden kwam Open+ in beeld als mogelijke oplossing voor dit probleem. Het is best een bijzonder verhaal. Omdat het nieuw is in Nederland, omdat je de verant-

woordelijkheid bij je gasten neerlegt. Voordat ik mijn handtekening voor deze oplossing zette, heb ik toch wel behoefte gehad om het goed uit te zoeken. Ik heb een aantal gesprekken gehad met Bibliotheca en we zijn op bezoek geweest bij de Bibliotheek Bree. Daar hebben we hartelijk mee samengewerkt, die mensen zijn heel coöperatief. Ik heb veel informatie opgevraagd over wat er in Scandinavië speelde, we zijn ook nog op bezoek geweest in een Duitse bibliotheek, Keulen-Kalk. We hebben daar een hele dag met management en gebruikers van de bibliotheek gesproken, gevraagd wat de risico's waren, gezien hoe het eruitzag. Dat laatste bezoek heeft me overtuigd. Het blijft natuurlijk een innovatie, en een innovatie heeft het risico van mislukken, maar goed, ik vond het wel verantwoord. We hebben vorig jaar besloten tot aankoop van het systeem, in het najaar is de handtekening gezet, in december werd de apparatuur geïnstalleerd. We hebben een pilotgroep opgestart: we vroegen vijftig mensen uit ons bestand van wie we wisten dat het trouwe bezoekers waren om mee te doen. We hebben ze tussentijds heel goed bevroegd en gevolgd, en uiteindelijk een eindevaluatie gedaan. Er kwam uit naar voren dat de mensen hartstikke enthousiast waren. Er waren alleen wat praktische dingen: een paar mensen vonden het wel heel stil, 's avonds in de bibliotheek. Wat zou je eraan kunnen doen? Je kunt de radio aanzetten, een muziekje draaien.'

Er zijn vier luidsprekers.

'Ja. Die worden ook gebruikt om aan te kondigen dat we gaan sluiten: we gaan vooralsnog om negen uur 's avonds dicht. De aankondiging gaat via die intercom, we hebben een drietal calls. Een kwartier, tien minuten en vijf minuten van tevoren. De bibliotheek gaat sluiten, wilt u alstublieft het pand verlaten.'

En als ze dat niet doen?

'Dan komt er iemand van Securitas langs.'

In Bree kregen mensen een instructiebijeenkomst van een uur.

'Dat hebben wij ook gedaan, we hebben hier twee keer een avond voor deze mensen van de pilot georganiseerd, twee keer 25 mensen. We hebben ze uitgebreid verteld over het hoe en waarom en waardoor, en over waar zij geacht worden zich aan te houden. We hebben uiteindelijk een lijstje met tien spelregels gemaakt, dat hebben we met hen doorgenomen. We hebben heel goed uitgelegd hoe het met camerabeveiliging zit, want daar hebben mensen altijd vragen over. We hebben uitgelegd hoe we dat borgen en hoe we dat georganiseerd hebben. Er zijn speciale camera's voor Open+, die alleen geactiveerd zijn op de *time frames* van Open+. De registratie is puur retrospectief. Er worden opnames gemaakt, die worden verpixeld en verpixeld

Ben van Heesbeen, directeur-bestuurder van de Bibliotheek Noordwest Veluwe, werd overspoeld met interviewaanvragen naar aanleiding van het in gebruik nemen van het nieuwe systeem.

opgeslagen. Ze worden in principe twee weken bewaard en daarna automatisch gewist. Ze worden hier lokaal bewaard, ze gaan niet het internet op, er is geen gevaar van hackers, dat kan allemaal niet. Er is een protocol dat alleen ik samen met een of twee andere mensen de beelden mag zien. En dat is alleen voor het geval dat.'

Mensen moeten bij binnenkomst inloggen.

'Bij Open+ schakel je al die systeempjes die je nodig hebt om een bibliotheek draaiend te houden aan elkaar tot een keten. Naast de voordeur hangt een klein kastje, waar je als je met Open+ binnen wilt je pas scant en je persoonlijke pincode intoetst, waardoor wij weten: jij bent het die binnenkomt. Op het moment dat je gevalideerd wordt schakelt de verwarming in, gaat de verlichting aan, gaat de koffiezetter aan, gaat het slot van de voordeur, de inlever-/uitleenapparatuur gaat vanzelf aan, kopieerapparaat, Pay Station. De hele mikmak. Maar ook de beveiliging en dat soort dingen.'

Sommige bibliotheken hebben overlast van jongeren en van hangjongeren. Bestaat het gevaar dat dat bij Open+ toeneemt of optreedt?

'Theoretisch natuurlijk altijd. Maar daar we hebben een drietal drempels voor opgeworpen, ook gebaseerd op de ervaringen in België en Duitsland. In de eerste plaats moeten mensen een jaar een abonnement hebben. Met andere woorden: na een jaar ben je echt wel thuis in de ruimte, weet je wat je waar kunt vinden en weet je hoe de apparatuur werkt. Ten tweede is dat we het vooraleerst alleen aan 18-plussers aanbieden, dan sluit je toch wel heel wat hangjongeren uit. En ten derde is dat ze een setje van spelregels hebben ondertekend. Men is er zich heel goed van bewust dat wij precies weten wie wanneer het pand binnenkomt. In onze enquête had een vrouw een mooie quote: *als ik de sleutel van jouw voordeur krijg, dan voel ik me ook heel verantwoordelijk voor jouw huis*. Snap je? Het wordt hún bibliotheek. Een man op Omroep Gelderland zei ook zoiets: *als ik de sleutel van je auto krijg ga ik er ook niet mee scheuren*. Dat gevoel. Natuurlijk kun je theoretisch altijd nog geklier en geklooi krijgen, maar dan zeg ik als directeur: ik ga uit van vertrouwen in de mensen. Zo de waard is vertrouwt hij zijn gasten. In die bibliotheken in Scandinavië waar het al lang draait, en in België en in Duitsland, is er praktisch geen gedonder.'

Als het een succes is, bestaat dan het gevaar dat de gemeente bij bezuinigingen zegt: doe dat maar vaker, dan kunnen jullie met minder betaald personeel toe?

'Het grappige is dat ik gisteren van de pers die vraag heel vaak heb gehad, maar dat is in ons denken, en ook in de gesprekken met de wethouder, amper aan de orde is geweest. Ook hier intern niet. Want het betekent ook meer rendement van je investering. Open+ is een eenmalige investering, daarna wordt er veel beter en veel intensiever gebruikgemaakt van de middelen die je toch al hebt. Die zijn hier technisch gesproken misschien wel twaalf, veertien uur per dag slapend. Nu activeer je die en kun je ze daardoor beter gebruiken.'

Naast de voordeur hangt een klein kastje, waar je je pas scant en je pincode intoetst.

Wat zijn op basis van de ervaringen met de pilot de verwachtingen?

'De verwachting is dat het een tijdje zal duren voordat het inslijt bij de algemene bevolking: mensen hebben decennialang de bibliotheek geassocieerd met hoe je een winkel percipieert. Je bent van tien tot halfzes open, net zoals die winkelstraat hierachter, en je hebt daarnaast de koopavond. Nu ga je in feite een heel ander referentiekader krijgen: met het zelftankstation, met de geldautomaat waar je altijd terecht kunt. Mijn grote hoop en verwachting is, daar kun je op managen, en dat gaan we ook doen, dat de verblijfsfunctie belangrijker wordt. Dat mensen met een drukke baan denken: ik ga 's avonds een blokje om en ik kan dan in de bibliotheek nog een tijdschrift en een krant gaan lezen. Dat sluit aan bij wat ik eerder zei: dan benut je veel beter je resources. Want die tafel staat hier en die kranten liggen hier toch. Hoe beter die gebruikt worden, hoe blijer ik word. Want de gemeente geeft ons geld om hier zinvol actief te zijn voor de Puttense bevolking. Vanaf nu is Open+ een reguliere service, de pilot en het experiment zijn er wat mij betreft van af. Als het goed draait heb ik echt de hoop dat we heel snel echt tot elf, twaalf uur 's nachts open kunnen.

Er was hier gisteren een van de pilotgroepleden, zij zei: "Ik moet 's ochtends vroeg naar fysiotherapie, ik vind het heerlijk om vooraf van Open+ gebruik te maken. Want ik heb zware boeken nodig, grootletterboeken voor mijn ouders. Ik doe het vóór de fysiotherapie want dat zit lekker in mijn loopje. Dan heb ik ook helemaal de ruimte voor mezelf – ik zit in een rolstoel." Ze komt al om acht uur binnen.'

Willen jullie Open+ ook in andere vestigingen implementeren?

'Absoluut. We hebben voor Putten gekozen omdat dit relatief de makkelijkste toepassing is, deze bibliotheek is *stand-alone*. Het is ons bibliotheekgebouw. Als wij bedenken: hier moeten we iets verbouwen, dan kunnen we morgen beginnen. We hebben nog vijf locaties waar we als het hier draait gaan bekijken of we Open+ kunnen installeren. In Nunspeet en in Elspeet zitten we in kulturhuzen, en daar zie ik het wel gebeuren. Het is natuurlijk een kwestie van investeren, en in de tijd uitzetten wanneer het kan. De financiën moeten natuurlijk ook ergens vandaan komen, maar ik voorzie dat we het als het hier een succes wordt, op die andere locaties ook zo snel mogelijk gaan toepassen.'

De leeszaal van Garden Valley District Library.

Werken in een Amerikaanse plattelandsbibliotheek

Cultuurshock in de VS

Marjolein Lolkema werkte jarenlang in dorpsbibliotheek (Zwartewaterland en Urk). Drie jaar geleden emigreerde ze naar de Verenigde Staten. Inmiddels werkt ze ruim twee jaar in een kleine dorpsbibliotheek in Garden Valley, een dorpje in de staat Idaho. In dit artikel schrijft ze over de enorme cultuurverschillen tussen ons land en de USA.

TEKST EN FOTO'S: MARJOLEIN LOLKEMA

Amerikanen willen graag geloven dat alles in Amerika beter is dan waar ook ter wereld. Dat zie je bijvoorbeeld aan de titels die ze aan alles geven. Neem bijvoorbeeld de watermeloen. Maar liefst in zes staten zijn er steden die claimen de hoofdstad van de watermeloen te zijn, maar dat is altijd nog beter dan de hoofdstad van de onderbroeken! Ja echt: Knoxville in Tennessee claimt dat zij deze titel verdienen. Alhoewel het voor deze stad meer een bijnaam is voor deze stad met een geschiedenis in de textielindustrie. Stel je voor dat wij Enschede de 'Onderbroekenhoofdstad van Nederland' zouden noemen! 'Worldfamous' is

De Garden Valley District Library ligt in een prachtig bergachtig gebied in de staat Idaho. Deze staat grenst in het noorden aan Canada, in het westen aan de staten Washington en Oregon, in het oosten aan Montana en Wyoming en in het zuiden aan Nevada en Utah.

nog zo'n titel. Ik ben al veel voorgesteld aan mensen die 'wereldberoemd' zouden zijn. Als je ze dan opzoekt op google, zijn ze vooral wereldberoemd in hun eigen stad of dorp, maar verder zijn het onbekende Amerikanen. In de hoofdstad van Idaho, Boise (spreek uit: Boizie), is een bar 'De Ranch Club' die claimt wereldberoemd te zijn. Maar wie ik ook vraag, niemand heeft er ooit van gehoord. Nee, Amerikanen denken misschien dat zij het voorbeeld voor de rest van de wereld zijn, de werkelijkheid is dat ze hier decennia achterlopen. Mijn salaris krijg ik bijvoorbeeld nog lekker ouderwets via een loonstrookje. Een auto overschrijven gaat hier niet via een app, maar je moet ervoor naar de DMV (vergelijkbaar met RDW) en daar kun je gerust een dag vrij voor nemen van je werk (niet alleen is het meer dan een uur rijden bij ons vandaan, de gemiddelde wachttijd is er ook nog eens drie uur). En zo zijn er tal van voorbeelden waarbij wij steeds maar weer denken: dat meen je niet, dat is zo achterhaald!

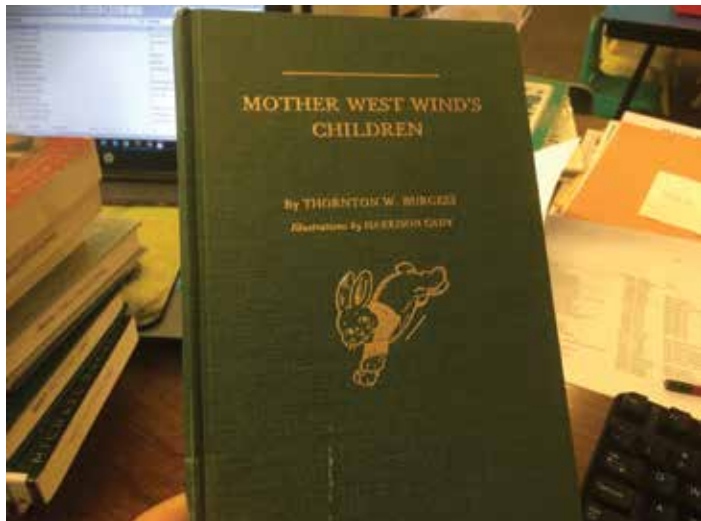
Plattelandsbibliotheken

Wij, mijn man en ik, zijn drie jaar geleden neergestreken in de staat Idaho, in het plattelandsdorpje Garden Valley. Een week

nadat we hier in een tijdelijk huis trokken, heb ik mij als vrijwilliger aangemeld bij de plaatselijke bibliotheek. En toen ik na drie maanden mijn werkvergunning in handen had, werd mijn vrijwilligerspositie gelijk omgezet in een vaste baan. Sinds die tijd ben ik hier de *Program and Youth Coordinator*. Een van de verschillen met Nederlandse bibliotheken is dat je in Amerika een universitaire opleiding moet hebben om te mogen werken als backoffice-specialist. Het probleem in de meeste plattelandsbibliotheken is echter dat er bijna niemand te vinden is die en in een bibliotheek wil werken en de vereiste opleiding heeft. Daarom is er een speciale regel door de overheid bedacht voor plattelandsbibliotheken: iedereen die in een bibliotheek wil werken en geschikt ervoor lijkt te zijn, mag daar werken. Onze directrice bijvoorbeeld, is eigenlijk een ambulanceverpleegkundige die dat t werk niet langer wilde doen. Ik ben nu de enige bibliotheekmedewerker die een officiële bibliotheekopleiding heeft gedaan.

Collectie

In Amerika is er geen NBD Biblion. Boeken, audioboeken, films en eventueel muziek worden aangeschaft via de kanalen die iedereen

Boeken saneren – ook dit exemplaar uit 1936.

Buiten staan achttien borden waarop pagina's van een boek kunnen worden getoond – dit is de StoryWalk – kinderen moeten bewegen om zo het verhaal te kunnen lezen.

De jeugdafdeling – normaal ligt het hier ook vol met speelgoed, maar in verband met corona is dit weggehaald.

Marjolein en haar man Frank Lolkema.

kan gebruiken: boekwinkels, supermarkten en onlinewinkels. De o zo handige bibliotheekrecensies van NBD Bibliion bestaan hier niet. Voor mij was dat best even wennen. Ik ben onder andere verantwoordelijk voor de aanschaf van materialen voor de jeugdafdeling, maar voor mij was het een tijdje wel de vraag op welke manier ik mijn keuze zou moeten maken. Inmiddels ben ik fan van onder andere de site 'Read Brightly' en van bestsellerlijsten van bijvoorbeeld de *New York Times* en *Barnes & Nobles*. Er is nog iets bijzonders aan onze collectie: alles waar een label op kan, wordt hier uitgeleend: vishengels, basketballen, badmintonrackets inclusief net, wildlife camera's, puzzels, metaaldetectoren, muziekinstrumenten en zelfs cakedecoratiesets en cakevormen. Het lidmaatschap is gratis voor inwoners van Garden Valley en Lowman.

Saneren collectie

Eigenlijk was mijn eerste echte cultuurshock toen ik voorstelde om te gaan beginnen met saneren. Al snel kwam ik erachter dat

de bibliotheek hier meer een boekenmuseum is. Ik loop dan ook regelmatig te roepen: 'We zijn een bibliotheek en geen museum!' Argwanend lieten mijn collega's het toe dat ik de jeugdcollectie ging doorspitten. Het oudste exemplaar dat ik aantroef (schrik niet): een boek uit 1936. Het bestuur kreeg bijkans een rolberoerte toen ze ontdekten hoeveel boeken ik aan het afschrijven was. Met veel geduld bleef ik maar uitleggen: 'Dit jaar zal ik veel materialen moeten afschrijven, daarna is het een kwestie van bijhouden.' Tijdens een werkoverleg heb ik een betoog gehouden waarom saneren zo belangrijk is voor bibliotheken. Ondanks mijn argumenten vonden enkele collega's nog steeds dat afschrijven van boeken te pijnlijk was. Helemaal toen ik claimde dat je afschrijven eigenlijk zo veel mogelijk zonder emotie moet doen. Au, dat deed ze zeer. Inmiddels weten ze dat ik daarom nog iets anders over bibliotheken roep: 'De bibliotheek is voor de inwoners van Garden Valley. Als het pijn doet om een boek weg te doen, moet je een eigen privébibliotheek beginnen.' Overigens,

mijn collega's zijn niet de enige bibliothekmensen hier die schrik hebben van saneren. In socialemediagroepen is dit een steeds terugkerend fenomeen: 'Help, ik moet van mijn baas saneren, maar ik wil geen boeken wegdoen, wat moet ik doen', waarop er veel meelevende reacties volgen.

Cultuurshock

Een tweede cultuurshock was de etikettering. In deze bibliotheek plakken ze het liefst zo veel mogelijk informatie op de rugetiketten. Dat ik alle jeugdboeken omlabelde naar 'de eerste vier letters van de achternaam van de auteur' vonden ze onbegrijpelijk. Een discussie waar we nog steeds niet uit zijn. Ik ben blij dat medewerkers van Bibliotheek.nl zo behulpzaam waren om met goede argumenten te komen. Ook al is deze discussie nog niet beslecht, in ieder geval kan ik het bij ze in de week zetten. Is er dan niets goed aan wonen en werken in Amerika? Natuurlijk wel, anders waren we allang weer teruggevlucht naar Nederland. En ik vermoed dat mijn collega's ook wel een cultuurshock naar mij toe hebben ervaren. Mijn man en ik waren het er al snel over eens. Werknemers in Amerika zeggen liever niet wat ze dwarszit – het zou hun ontslag kunnen betekenen. Ontslaan gaat hier zo gemakkelijk. Als een collega een grapje maakt, kan ik er zeker van zijn dat ze de volgende dag aan mijn bureau staan om zich ervan te verzekeren dat ik niet beledigd ben door dat grapje. Ik geniet intens van het werken in deze kleine plattelandsbibliotheek. Niet steeds de druk van overheidsbezuinigingen, niet steeds 'alles moet, maar er is geen geld, maar doe het toch maar

– ook al zijn er geen uren voor'. Het werken is hier eigenlijk heel relaxed. Van mijn collega's krijg ik regelmatig te horen dat ik zo knetterhard werk, maar zelf merk ik daar niets van. Er is hier veel tijd om eens met klanten te praten (de ontmoetingsfunctie is hier echt heel belangrijk) en ik mag en kan zo creatief zijn als ik wil. De waardering voor het werk dat we doen is enorm. Klanten laten keer op keer weten hoe blij ze zijn dat Garden Valley een bibliotheek heeft. Geregeld komen moeders langs om mij hun eigengebakken koekjes te brengen. Mijn bureau moet ik regelmatig opruimen omdat mensen spontaan spullen komen doneren die 'ik vast wel op de jeugdafdeling kan gebruiken'.

Toekomst

Nee, ik vind het heerlijk hier. Ik kijk met veel plezier terug op mijn bibliotheekjaren in Nederland, maar ik zie hier nog zo veel leuke uitdagingen, dat ik hoop dat we hier nog lang mogen blijven wonen en werken. Ik bedoel maar: in welke bibliotheek praat je dagelijks met mensen die geloven in elke complottheorie die er maar te bedenken valt? In welke bibliotheek vind je mensen die oprecht geloven dat ofwel de zombies in aantocht zijn of anders toch wel buitenaardse wezens? In welke bibliotheek moet je extra vrijwilligerswerk verzinnen omdat een groep van veertig gemeenteleden van een mormonenkerk uit de stad bedacht heeft bij jou vrijwilligerswerk te komen doen? In welke bibliotheek word je elk jaar door de school uitgenodigd als 'community hero' en krijg je dezelfde status als de brandweer en politie? In welke bibliotheek moet je koeien uit de tuin jagen? (Wij hebben een speciale kindertuin en een leestuin.) En

Regelmatig komen vrijwilligers zich spontaan aanbieden om iets te doen voor ons, hier vrijwilligers van een van de vele mormonenkerken uit onze omgeving.

in welke bibliotheek sta je met je collega's op de stoep te genieten van een kudde elks die langs het gebouw wandelt?

Coronacrisis

De Amerikanen vinden 2020 een vermoeiend jaar. Voor de zomer waren er de lokale verkiezingen voor bijvoorbeeld de sheriff, de patholoog-anatoom (echt waar) en de gemeenteraad. De zomer zelf stond in het teken van de presidentsverkiezingen. De moeheid begint hier echt bij menigeen toe te slaan: *'I wish we were living in december, no more election crap.'* En dan is er ook nog de coronacrisis bijgekomen. Terwijl Nederland al lang en breed aan het zuchten was onder deze crisis, bleef het in Idaho onwaarschijnlijk stil. En terwijl de wereld keek naar New York City en Californië, gebeurde er hier niets. Er verschenen kaartgrafieken met in kleuren aangegeven waar er COVID-19 besmettingen waren: Idaho zat in een coronavacuüm. Alle staten om ons heen hadden besmettingen, maar niet Idaho. Er ontstond het geloof dat hier niets zou gebeuren. Het lag ook allemaal aan die New Yorkers zelf (die zijn vies, dom en geloven niet in God), om nog maar niet te spreken over die veel te liberale Californiërs. Het heeft lang geduurd voordat hier een besmetting werd toegegeven. Er waren wel vermoedens. De armoede in Idaho is groot en veel mensen hebben domweg geen geld om naar een arts te gaan. In het begin van de pandemie moest je zelf de kosten betalen voor een test: 300 dollar. Nu er meer besmettingen zijn, wordt het door de overheid betaald. Het lijkt dus allemaal hier enorm mee te vallen.

Mondmasker

Wij dachten echt dat er in Nederland duidelijker richtlijnen waren dan hier in Idaho. We waren dan ook oprecht verbaasd toen we hoorden dat in Nederland niemand in een supermarkt een mondmasker draagt. Ook al kent iedere county (gemeente) hier haar eigen coronamaatregelen, het dragen van een mondmasker in een supermarkt is hier een vanzelfsprekendheid. Zonder kom je niet in een winkel. Nou ja, behalve dan in ons dorp. Daar komen meer mensen zonder mondmasker dan met, en dat heeft er alles mee te maken met dat hier de meerderheid een 'Trumpie' is, een republikein, en in de stad is het merendeel democraat. In onze bibliotheek is het verplicht een mondmasker te dragen. Rondom de inlever- en uitleenbalie hebben we een plastic scherm gehangen en alle materialen gaan 72 uur in quarantaine. Al het speelgoed is weggeborgen en de activiteiten staan 'on hold'. Ouders die het niet leuk vinden dat ik geen *StoryTime* meer doe, reizen anderhalf uur verder naar de bibliotheek van Stanley, waar ze het wel doen. Kregen we in het begin nog wel eens veel klachten van leden die van ons verplicht een mondmasker moesten dragen, inmiddels lijkt dit een stuk gemoedelijker te gaan. Misschien doordat ze zagen dat wij het serieus meenden: er is een klant de bibliotheek uitgezet vanwege het weigeren van het dragen van een mondmasker. De sheriff (wij hebben in onze county een sheriff en twee *deputies* op een gebied net zo groot als Gelderland) moest ervoor langs komen. En dat heeft wel indruk gemaakt.

StoryTime is niet alleen belangrijk voor de kinderen, maar ook voor de ouders en verzorgers – een belangrijk moment om elkaar te ontmoeten.

De school staat nationaal bekend om het strikte *second amendment protocol*. Ook leerlingen kunnen hier schietles krijgen.

Deze foto heb ik in onze tuin genomen – twee elanden, elkdamen.

Een collega heeft ook een ranch, en zij neemt me vaak mee als alle cowboys komen om op hun ranch aan de slag te gaan.

Idaho is nog echt het wilde westen, en cowboys kun je hier bijna dagelijks tegenkomen.

Garden Valley School

Toch is COVID-19 ook bij ons nu dichterbij dan ooit gekomen. Begin deze week kregen we het bericht dat onze bibliotheekdirectrice en haar gezin allemaal COVID-19 hebben. We zijn nu extra blij dat we allemaal de hele dag met mondklappers rondlopen en afstand van elkaar houden! Met tot dusver het resultaat dat het personeel van de bibliotheek niet door onze bazin is besmet. De besmettingen in Idaho nemen trouwens, na een dip van een maand, weer flink toe. In onze county zijn nu, in november, 109 besmettingen. In de stad veel meer. We zitten op rond de 500 besmettingen per dag in heel Idaho. Ondertussen verhuizen diverse gezinnen nu vanuit de stad voor een jaar naar ons dorp. De reden? Dat hun kinderen naar de school hier in Garden Valley kunnen. De meeste scholen in de stad geven nu online les. Het gros van de mensen in ons dorp woont in de stad en heeft hier een tweede huis. Hun adres veranderen ze nu dus zodat ze officieel in ons dorp wonen. Je gaat in Amerika wonen in de wijk waar je de school goed vindt.

Anders mag je kind daar niet naar school. Er is hier veel weerstand tegen de *online school*. Wat mijzelf altijd verbaast, omdat hier sowieso veel aan *homeschooling* wordt gedaan, en dat gaat ook online. Vanwege COVID-19 sturen ouders nu hun kinderen naar onze dorpschool, omdat alles hier gewoon doorgaat. En dat heeft er weer mee te maken dat in de stad meer democraten wonen en buiten de stad vooral republikeinen. Het is ook meer een politiek statement: je kind naar school in plaats van online les. Het aantal leerlingen is dit jaar met 75 procent gegroeid. Voor een kleine school best een groot probleem. De Garden Valley School is een school voor leerlingen vanaf groep 1 tot en met het voortgezet onderwijs. Mijn bazin blijkt trouwens te zijn besmet via haar stiefzoon, die de besmetting hoogstwaarschijnlijk heeft opgelopen op deze school. Voorlopig blijven we nog even in Amerika, dus ik zal nog wel meer shocks te verwerken krijgen. Geeft niets, die uitdaging ga ik wel aan!

Hot Printing van H.N. Werkman

Een kunstwerk in boekvorm

Soms krijg je de kans iets aan te schaffen voor de KB, je slaat een verkoopcatalogus open, je ziet een titel en je weet: meteen bellen, onmiddellijk reserveren! Pas als het gesprek met de antiquaar achter de rug is en je hebt gehoord dat het boek voor de KB apart is gelegd, kun je weer ademhalen, lees je de beschrijving nog eens grondig door en schrik je alsnog van de prijs. Hoe gaan we dit betalen?

TEKST: PAUL VAN CAPELLEVEEN, CONSERVATOR BIJZONDERE MODERNE BOEKEN, KB • FOTO'S: JOS ULJEE/BEELDSTUDIO KB

Half september 2013 kwam de catalogus voor de Amsterdam Antiquarian Book, Map and Print Fair met de post. Daarin toonden antiquariaten uit binnen- en buitenland hun topstukken alvast voor de beurs op 4 en 5 oktober. Het antiquariaat van André Swertz bood maar één object aan: *Hot Printing* van H.N. Werkman: één boekje (een groot cahier) en daarbij nog zeventien prenten en drie tekstbladen. De prijs bedroeg € 90.000. Ik wist: als je dit laat lopen, houd je eeuwig spijt – er bestaan maar drie exemplaren van, elk exemplaar is anders. Het boekje kan beschouwd worden als een van de vroegste Nederlandse kunstenaarsboeken, en het is in alle opzichten modernistisch van concept én uitzonderlijk van techniek. Om het daadwerkelijk te kunnen verwerven waren eerst nog een aanschafadvies, een vraag om extra budget en een subsidieverzoek aan de B.H. Breslauer Foundation nodig. New York zei onmiddellijk “yes”.

Werkman: drukker en kunstenaar

H.N. Werkman (1882-1945) maakte schilderijen, prenten en boekjes, maar bereikte daarmee alleen postuum een groot publiek. Hij was begonnen als drukker en journalist, en vanaf 1908 was hij de eigenaar van een succesvolle drukkerij. Kort na de Eerste Wereldoorlog begon hij te schilderen en in 1919 werd hij lid van de Groninger kunstkring De Ploeg, waarvoor hij eerst het drukwerk verzorgde (zoals catalogi en uitnodigingen). Maar hij exposeerde er ook prenten en schilderijen. Hij hield de ontwikkelingen in de moderne kunst goed bij: dadaïsme, expressionisme, modernisme. Ook manifesteerde hij zich internationaal met zijn tijdschrift *The Next Call*. Hij begon voor zijn prenten te experimenteren met drukkersmateriaal en met uit papier geknipte sjablonen. Eind 1938 maakte Werkman kennis met Willem Sandberg, conservator van het Stedelijk Museum in Amsterdam; hij zou het werk promoten en verkopen. Aan het begin van de oorlog werd Werkman

benaderd door de drie uitgevers van De Blauwe Schuit en samen maakten ze veertig boekjes en boeken waaronder de omvangrijke reeks *Chassidische legenden*. De oorlogsomstandigheden maakten het werk steeds moeilijker. Vlak voor de bevrijding werd Werkman (met anderen) gearresteerd en door de Duitse bezetter gefusilleerd. Een overzichtstentoonstelling in het najaar van 1945 stond aan de basis van zijn latere roem. De jonge W.F. Hermans schreef destijds een recensie over de zowel bizarre als ‘verfijnde’ techniek en benadrukte dat het quasi-eenvoudige werk ‘in zeer sterke mate’ emoties opwekte. Dat was scherp gezien.

Hot Jazz en Hot Printing

Werkman noemde zijn prenten ‘druksels’. De figuren ontstonden door verschillende sjablonen over elkaar af te drukken; daarvoor hanteerde hij de inktroller en de drukpers. Lijnen en patronen tekende hij met de zijkant daarvan — hij gebruikte geen verf maar inkt; hij was immers een drukker. Ook andere materialen zoals een houten plankje of een stempelkussen werden in-geïnt en afgedrukt. De papieren stencils scheurden vaak, dan maakte hij nieuwe. Het hele proces was een garantie voor de uniekheid van elke afdruk. Ze leken op elkaar, maar verschilden steeds, ook al maakte hij een hele reeks tijdens één sessie. Vandaar de titel ‘Hot Printing’, een verwijzing naar de improvisatie van de Hot Jazz. Sommige variaties zijn subtiel, andere speels. Van de prent ‘Mannen met hondjes’ bestaan exemplaren met één, twee of drie hondjes in verschillende kleurencombinaties. Werkman wilde niet verstarren en een voorstelling steeds verder ontwikkelen.

Hot Printing in boekvorm

Uiteindelijk maakte hij zestien prenten. Enkele daarvan werden in april 1936 tentoongesteld als ‘illustraties’, maar Werkmans collega’s van De Ploeg waren niet bijzonder enthousiast en de

verkoop was teleurstellend. Waarschijnlijk een halfjaar eerder maakte Werkman een omslag met de letters 'Hot Printing'. Het boekje *Hot Printing* bevat één door Werkman geschreven en gedrukt gedicht: 'Hoopvol begin 1936' en twee prenten 'Kop in profiel naar rechts' en 'Terugblik'. Dit zijn de zeldzaamste prenten in de reeks, er zijn maar drie exemplaren van bewaard gebleven. Van de overige prenten zijn vijf tot negen losse exemplaren bekend. Het cahier zit wat onhandig in elkaar met voorin de eenzijdig bedrukte bladen, gevolgd door evenzovele witte pagina's. Misschien dat daarom de meeste prenten afzonderlijk zijn verkocht. De conditie van het KB-exemplaar is opperbest en de herkomst voornaam: dit was het exemplaar van Ate Zuithoff, een van de drie uitgevers van De Blauwe Schuit. Het geheel ging van Werkman naar Zuithoff en uit zijn nalatenschap naar de KB. Altijd mooi als het lijntje kort is.

Fris, geheimzinnig en speels

Hot Printing laat zien dat het bestuderen van verschillende exemplaren lonend is voor een serieuze studie van Werkmans oeuvre. Dankzij het overzicht van alle afdrucken van de prenten op de website van de KB kan voor *Hot Printing* beter worden onderzocht welke technieken en werkwijzen Werkman toepaste – daar weten we schrikbarend weinig van. De onderlinge verschillen tussen exemplaren helpen het onderzoek vooruit. Maar er is meer. Elke keer als ik voor gasten, studenten of groepjes belangstellenden het ensemble van boek en prenten op tafel uitspreid zijn ze geïmponeerd door de frisheid en vrolijkheid van deze 'druksels' én door de teksten die midden in de crisistijd zijn gemaakt, maar daar ver boven uit stijgen door hun raadselachtige vakmanschap en verbluffende vitalisme. Ze emotioneren nog altijd.

H.N. Werkman, *Hot Printing* (c 1935-1936): omslag.

Compilatie van zes prenten.

Kop in profiel naar rechts.

Gedicht en Terugblik.

Compilatie van teksten en prenten.

Jan-Pieter Barbian (Stadtbibliothek Duisburg)

‘Openstaan voor continue en alsmaar snellere verandering’

Samen met collega's trok Jan-Pieter Barbian vorig jaar gedurende een week langs Nederlandse bibliotheken. Voor het Duitse vakblad BuB schreef hij een artikel over zijn ervaringen in Tilburg en elders. Hoe kenschetst de directeur van de Stadtbibliothek Duisburg de stand van zaken in zijn vaderland en wat zijn volgens hem markante verschillen tussen het Nederlandse en het Duitse bibliotheekwerk?

TEKST EN FOTO'S: EIMER WIELDRAAIJER

Uw voornaam doet vermoeden dat u een Nederlandse achtergrond heeft. Is die inschatting juist?

Jan-Pieter Barbian: 'Ik heb een Nederlandse grootmoeder, die in 1900 in Amsterdam werd geboren. In 1930 trouwde zij met een Duitser. Drie jaar later werd mijn moeder geboren. In 1945 verhuisden mijn grootouders van Amsterdam naar Saarbrücken, waar ik in 1958 het levenslicht zag. In de jaren zestig en zeventig gingen we met ons gezin vaak in Nederland op vakantie. Altijd in de zomer, in Zandvoort.'

U studeerde geschiedenis in Trier en promoveerde op een studie naar de literatuurpolitiek in het Derde Rijk.

'Ik ben geen bibliothecaris, maar ik heb wel altijd in bibliotheken gestudeerd. Of ik die bibliothecaire achtergrond wel eens gemist heb? Eerlijk gezegd denk ik dat het een voordeel was dat ik niet als bibliothecaris ben opgeleid, omdat je als student en wetenschapper de andere kant van de bibliotheek leert kennen. Als geïnteresseerde gebruiker zie je hoe je mensen naar de bibliotheek kunt lokken. Komen mensen naar de bibliotheek om informatie op te halen? Zo ja: in welke informatie zijn ze geïnteresseerd? Komen ze om met anderen te discussiëren? Zo ja: waarover gaan ze in gesprek?'

Wat gaf de doorslag om in een bibliotheek te gaan werken?

'Ik heb altijd graag gelezen en geschreven. De boekenwereld is altijd mijn biotoop geweest, maar ik moet bekennen dat ik ben blijven werken aan de universiteit in Trier en later aan de volkshogeschool in Duisburg. Na zeven jaar maakte ik dan toch de overstap, naar de openbare bibliotheek in deze stad, die op dat moment nog op een andere locatie gevestigd was. Een oud

gebouw uit de jaren vijftig, niet ver hier vandaan. Als bibliotheek waren we dan ook blij toen in 2005 het plan rees om een andere plek voor de hoofdvestiging te zoeken.'

Tot en met de jaren tachtig was de openbare bibliotheek van Duisburg tevens wetenschappelijke bibliotheek. Daar kwam een decennium later een einde aan omdat men de openbare bibliotheek attractiever voor het publiek wilde maken.

'Uitgangspunt was dat de bibliothecarissen zich meer zouden gaan richten op de wensen en behoeften van het algemene publiek, zodat de bezoekersaantallen zouden stijgen. Toen ik hier in 1999 aantrad als directeur, kreeg ik de leiding over een traditionele bibliotheek. De blik was overwegend naar binnen gericht. De grondhouding was er een van: wij hebben mooie boeken, en dan komen de mensen vanzelf naar ons toe.'

Maar de mensen kwamen niet vanzelf.

'Nee, er kwamen nog wel wat ouderen, maar die generatie verdween langzamerhand. Anders gezegd: het was hard nodig een ander soort bibliotheek in de steigers te zetten.'

Stuitte uw vernieuwingsdrang intern op veel weerstand?

'Ja. Ik had te kampen met de "Taliban". Menig collega zag de nieuwe benadering niet zitten, maar gelukkig waren er anderen die mijn visie wel deelden. Samen met hen heb ik de bibliotheek beetje bij beetje veranderd. Nu is de situatie zo dat vrijwel iedereen de gedachte deelt dat de bibliotheek een *third place* dient te zijn. Waarmee ik niet wil zeggen dat we al zijn waar we willen zijn. De wereld om ons heen verandert doorlopend en dus zal ook de bibliotheek doorlopend moeten veranderen. We zullen constant moeten blijven zoeken naar het antwoord op de vraag: wat willen mensen in en met onze bibliotheek? Wat doen we voor en samen met hen om de bibliotheek in die zin te verbeteren?'

Betekent dit ook dat u veel meer bent gaan samenwerken met partners en groepen uit de plaatselijke samenleving?

'We doen op dit gebied al veel, maar we zouden graag nog veel meer doen. Ons personeelsbestand zou ik het liefst uitbreiden met een maatschappelijk werker, pedagoog, media-pedagoog et cetera. Met deskundigen die trends in de maatschappij weten te vertalen in bibliothecaire diensten, om zodoende tegemoet te komen aan de specifieke behoeften in deze stad in het Roergebied. Maar dat kan niet, vanwege de gemeentelijke vacaturestop.'

De Stadtbibliothek en Volkshochschule in Duisburg.

Wat voor stad is Duisburg?

'Duisburg is een stad van werkers. Een stad met ruim een halfmiljoen inwoners die meer dan honderd verschillende nationaliteiten telt. In het verleden waren hier 23 mijnen. De laatste werd in 2008 gesloten. Meer dan 10% van de bevolking is werkloos. Duisburg is een arme stad, bijvoorbeeld niet te vergelijken met het nabijgelegen veel rijkere Düsseldorf. Een verschil dat, vrees ik, nog eens extra versterkt wordt door de huidige coronacrisis. Kent u Wolfsburg, de stad van VW? Daar gaat 17% van het gemeentelijke budget op aan sociale uitkeringen. In Duisburg is dat 52%, ofwel meer dan 770 miljoen euro.'

In de verschillende wijken van deze stad spelen ongetwijfeld geheel andere kwesties. Hoe gaat u daarmee om als organisatie die naast de centrale vestiging dertien *Bezirks- en Stadtteilbibliotheken* kent, alsmede een bibliobus?

'Door de lockdown konden we in de eerste helft van dit jaar niet zo werken als we graag doen, maar normaliter kijken onze medewerkers naar de sociale structuur van een wijk en stemmen zij daar hun aanbod van producten en diensten op af. Zij vragen zich af: wie moeten wij hier met name van dienst zijn? Dat leidt tot grote verschillen tussen de filialen. In het noorden van Duisburg bestaat de bevolking bijvoorbeeld voor 30% uit mensen met een Turkse achtergrond. Op bepaalde scholen in dat stadsdeel tref je

uitsluitend kinderen met een migratieachtergrond aan. De Duitse taal is voor die kinderen een vreemde taal. Deze kinderen leren lezen is van groot belang. Niet alleen in de Duitse taal, maar ook in hun eigen taal. Daarom bieden we boeken aan in het Duits en in hun moedertaal, met als doel dat ze zich tot volwaardige burgers in deze maatschappij kunnen ontplooiën.'

Hoe groot is het probleem van taalachterstand?

'PISA-onderzoeken hebben aangetoond dat kinderen uit sociaal zwakke milieus op leesgebied nergens zo slecht scoren als in Duitsland. Zij beginnen aan het beklimmen van de maatschappelijke ladder met een fikse achterstand. Door gerichte inspanningen op het gebied van leesbevordering proberen wij dat probleem, samen met andere partijen, zoals het onderwijs, aan te pakken. Wat betreft de laaggeletterdheid onder volwassenen: het bereiken van deze doelgroep is niet eenvoudig. Voor hen heeft de bibliotheek immers een hoge drempel. Dus zul je deze mensen moeten zien op te sporen en te kietelen met een passend voorstel, maar dat vergt iets wat bibliothecarissen uit zichzelf minder geneigd zijn te doen: de deur uitgaan en proactief handelen.'

Hoe staat het met het percentage medewerkers met een migratieachtergrond in uw personeelsbestand?

'Dat zijn er minder dan ik zou wensen. Dat komt mede omdat ik thans niet de mogelijkheid heb om krachten van buiten aan te trekken. Ter verduidelijking: de structuur van de Duitse bibliotheken verschilt sterk van die in Nederland. In uw land zijn bibliotheken vrijwel allemaal stichtingen, met de daarbij behorende handelingsvrijheid. Die vrijheid hebben wij in Duitsland niet, hetgeen ik als een belemmering ervaar. Die beperking zet een rem op de innovatie die ik ambieer.' (In Duitsland zijn vrijwel alle bibliotheken onderdeel van het gemeentelijk apparaat, *red*).

Wat is de grootste verandering die uw organisatie gedurende de afgelopen 21 jaar in Duisburg heeft door- gemaakt?

'We willen al heel lang een *third place* in deze stad zijn, maar in dat opzicht heeft de coronacrisis fors roet in het eten gegooid. De ontmoetingsfunctie is eigenlijk weggefallen, waardoor de bibliotheek weer die instelling lijkt die zij in de jaren vijftig en zestig was. De mensen komen enkel om boeken te lenen of in te leveren. Wat er momenteel aan de hand is, druist tegen alles in waarvoor we staan.

Een andere ontwikkeling die haar stempel heeft gedrukt op de laatste decennia, is uiteraard de opmars van de digitale media. Dat neemt niet weg dat de meeste bezoekers hier nog steeds boeken, cd's of dvd's komen lenen. In Duisburg is de collectie nog altijd het hart van de bibliotheek.'

U deelt de centrale vestiging met de volkshogeschool.

'Met hen werken we intensief samen, sinds we hier in 2015 beide onderdak vonden. Op 19 juni hebben we bijvoorbeeld met de volkshogeschool en het archief een Digitale Dag georganiseerd. Via Zoom hebben we de hele dag informatie met mensen gedeeld: wat is er bij ons mogelijk, wat hebben we te bieden? Als je de bibliotheek binnenstapt zie je boeken, maar je ziet niet dat we ook Onleihe hebben (om e-books te lenen), Press Reader (om meer dan 7000 internationale kranten en tijdschriften online te lezen), Filmfriend (om online naar films te kijken) of Rosetta Stone (om vreemde talen te leren).'

In Engeland zeggen ze: *never waste a good crisis*. Ziet u de coronacrisis ook als kans om de digitale diensten van de bibliotheek breder over het voetlicht te brengen?

'In dat opzicht fungeert de crisis inderdaad als *wake-up call* voor ons. Onze digitale diensten hebben er zeker een impuls door gekregen. Meer dan duizend mensen hebben gebruikgemaakt van de mogelijkheid om met een speciale pas gratis toegang te krijgen tot al onze digitale diensten gedurende de lockdown van de bibliotheek. Aan de andere kant: toen de bibliotheek op 29 april voor het eerst weer openging, kregen we vaak te horen: wat mooi dat jullie weer in bedrijf zijn. De mens is een sociaal wezen, en in die zin is en blijft de fysieke bibliotheek van onschatbare waarde.'

David Lankes is van mening dat de openbare bibliotheek niet neutraal dient te zijn, maar te allen tijde stelling moet nemen als het gaat om maatschappelijk relevante

Jan-Pieter Barbian

kwesties. In uw werkkamer hangen posters van Martin Luther King en andere activisten van de Afro-Amerikaanse burgerrechtenbeweging.

'Op de toegangsdeur van de vierde etage, waar alle medewerkers van de centrale bibliotheek zitten, staat: *I have a dream*. Dat heb ik bewust gedaan, zodat iedereen zich afvraagt: wat is mijn droom, en hoe wil ik die voor deze gemeenschap verwezenlijken? Net als Gandhi stond Martin Luther King voor vreedzame oppositie. Hij vocht op een niet-militante wijze voor de sociale gelijkwaardigheid van elk mens, ongeacht kleur, religie, sekse of geaardheid. Dat is precies het ideaal dat we als bibliotheek nastreven.

Met de medewerkers ga ik regelmatig in gesprek over de keuze van de thema's die we in de bibliotheek gaan oppakken en hoe we de informatie daarover bij de mensen brengen. Zo hebben we op 26 februari een wereldcafé over klimaatverandering georganiseerd. Een enorm probleem, dat we als mensheid voor komende generaties moeten oplossen.'

Laat de bibliotheek daarbij voor- en tegenstanders horen?

'Dat is wel onze insteek, maar als het gaat om rechtsradicalen en neonazi's heb ik er grote moeite mee om "neutraal" te zijn. Publicaties met die strekking zult u bij ons niet vinden. Professor Hermann Rösch van de TH in Keulen noemt dat censuur, maar ik wil dat soort boeken niet in mijn bieb.'

Uw collega van de bibliotheek in Malmö heeft een stripboek als Kuifje in Afrika nog wel in de collectie, maar weggestopt in het magazijn in plaats van zichtbaar in de openbare ruimte.

'Zo gaan we in Duisburg ook met onze collectie om. In die zin nemen we wel degelijk stelling in het maatschappelijke debat.'

U heeft altijd een kien oog gehad voor ontwikkelingen buiten deze stad en zelfs buiten uw vaderland. Hoe zou u de situatie van het Duitse bibliotheekwerk willen kenschetsen?

'Er zijn in Duitsland grote verschillen tussen stad en platteland, maar ook tussen de steden onderling. Zoals ik al zei, kun je het arme Duisburg, Bochum, Essen, Dortmund, Gelsenkirchen of Oberhausen niet vergelijken met het rijke Düsseldorf. Al die steden kennen problemen die met de sociale structuur samenhangen, waardoor zij meer geld moeten besteden aan zaken waarvoor Düsseldorf geen budget hoeft vrij te maken. Zo zijn er meer voorbeelden.'

Zijn Duitse bibliotheken innovatief?

'In beperkte mate, want volgens mij zijn de beste openbare bibliotheken in Europa te vinden in Nederland en de Scandinavische landen. Daar heerst veel meer de wil om iets te veranderen. Bij ons zijn de vakbonden nog altijd machtig en conservatief. Dat is niet bevorderlijk voor vernieuwing.'

In september 2019 bezocht u, samen met een aantal Duitse collega's, enkele Nederlandse bibliotheken.

'Met name de LocHal in Tilburg vond ik geweldig. De directeur vertelde onder meer hoe zij mensen helpen bij het digitaal invullen van hun belastingformulier. Samen met medewerkers van de bibliotheken zag ik bezoekers online bankieren. Bij ons is zo iets vooralsnog ondenkbaar. In Nederland en Scandinavië zijn de bibliotheekmedewerkers sterker verbonden met de bezoekers dan in Duitsland.'

Wat kunnen wij leren van Duitse bibliotheken?

'Niet veel, vrees ik. Misschien het belang van de collectie en literatuur. Gratis wifi is essentieel, evenals lekkere koffie en comfortabele zitplaatsen, maar het aanbieden van een rijke en brede collectie blijft eveneens van grote betekenis.'

Welke Duitse bibliotheken zouden wij moeten bezoeken?

'De Zentral- und Landesbibliothek en de Amerika-Gedenkbibliothek in Berlijn zijn interessant vanwege de speciale programma's die ze hebben. In tegenstelling tot de meeste andere steden in Duitsland zijn ze in onze hoofdstad ook op zondag open, omdat

veel mensen in het weekend tijd hebben de bibliotheek te bezoeken. Een andere bibliotheek die ik kan aanbevelen, is die van Hamburg. Als een van de weinige steden kent men daar de stichtingsvorm. In deze op een na grootste stad van Duitsland zijn een paar honderd vrijwilligers in de wijken actief voor de bibliotheek. Ook de bibliotheek van Keulen, een van de meest voortstrevende bibliotheken in ons land, is de moeite waard, omdat daar in 2013 al een *makerspace* werd geopend. Zij werken daar – bijvoorbeeld in de wijk Kalk – nauw samen met de bekende Nederlandse architect Aat Vos, die ook in Würzburg het nieuwe filiaal Hubland heeft ingericht op een voormalige Amerikaanse vliegbasis. Verder krijgt München, Beierens grootste stad, over een paar jaar een nieuwe centrale bibliotheek. Daar ben ik erg benieuwd naar. En natuurlijk zijn de collega's uit Nederland altijd hartelijk welkom in Duisburg. Hopelijk kan het IFLA-congres volgend jaar in Rotterdam doorgang vinden, zodat bibliothecarissen uit de hele wereld informatie kunnen uitwisselen en inspiratie kunnen opdoen.'

De bibliotheek van Kasteel Amerongen, een van de weinige bewaard gebleven adeldombibliotheken uit de achttiende eeuw.

Sprookjesbibliotheken

Prachtige collecties vastgelegd op de gevoelige plaat

Hij had de foto's al geschoten voordat corona losbarstte. Daardoor ging een expositie even niet door. Maar het boek bracht Oscar de Wit onlangs wel uit: deel 2 van *5 bijzonderste historische bibliotheken in Nederland*.

TEKST: CINDY LAMMERS EN MENNO GOOSEN • FOTO'S: OSCAR DE WIT

Oscar de Wit is enthousiast aan de telefoon: de eerste afspraken voor buitenlandse bibliotheken staan gepland. De Nottebohmzaal van de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience in Antwerpen is inmiddels achter de rug, Wenen volgt in het nieuwe jaar. En acht toezeggingen waaronder van Schotland, Ierland, Duitsland en Oostenrijk. Allemaal in 2021. Corona en weder dienende natuurlijk. De John Rylands Library in Manchester kon hij nog net op de valreep schieten. Een 'bibliotheek met een Harry Potter-achtige uitstraling', vertelt hij, een neogotisch gebouw waarvan de naam verwijst naar John Rylands, een Engelse ondernemer en filantroop uit de negentiende eeuw. In diezelfde stad legde zijn camera ook al de Chetham's Library vast, de oudste bibliotheek van het Verenigd Koninkrijk, en in Hawarden (Wales) de Gladstone Library waar je tussen de boeken kunt overnachten.

Aanraakbaar scherp

In eigen land zag onlangs deel 2 van *5 bijzonderste historische bibliotheken in Nederland* het licht. De beelden hebben allemaal de duidelijke stempel van De Wit, qua lenshoek, uitsnede en bewerking. *You love it or you hate it*, zo reageren mensen op zijn fotografie weet hij. 'Ik zit niet aan fotografieregels vast, ik maak wat ik mooi vind. En dat zijn oude dingen. Ik houd van geschiedenis. Met de foto's wil ik kijkers meenemen naar vroeger tijden. Bibliotheken passen in die zin heel goed bij mijn stijl van fotografie.' 'HDR-Oldstyle' noemt hij die, en hij heeft 'foto art designer' op zijn visitekaartje staan. HDR staat voor *high dynamic range*. 'Deze vorm is toevallig ontstaan toen ik een bewerking van een foto maakte.' De beelden worden er 'aanraakbaar' scherp en gedetailleerd mee.

De indrukwekkende bibliotheek van Artis met een deel van de collectie die meer dan 16.000 titels telt.

Kasteel Amerongen

In deel 2 van de reeks boeken staan foto's van de bibliotheek van het Grootseminarie Rolduc in Kerkrade – de priesteropleiding van het bisdom Roermond, van Slot Zuylen in Oud-Zuilen en van twee bibliotheken in Amsterdam: Artis Bibliotheek en de Cuypers-bibliotheek in het Rijksmuseum. Ook de bibliotheek van Kasteel Amerongen komt aan bod: een van de weinige bewaard gebleven adelbibliotheken uit de achttiende eeuw. Vrijwel alle boeken in Kasteel Amerongen zijn van de oorspronkelijke kasteelbewoners. Dit zijn vooral boeken over onderwerpen die destijds belangrijk werden gevonden om deel te kunnen nemen aan het hofleven en boeken om het landgoed goed te kunnen beheren.

Artis Bibliotheek

Bij Artis denken de meeste mensen uitsluitend aan de dierentuin, maar Artis heeft ook een indrukwekkende bibliotheek, ontworpen door de Nederlandse architect G.B. Salm, gebouwd tussen 1867 en 1872 en gevestigd aan de Plantage Middenlaan in Amsterdam. De achtergrond van deze bibliotheek is de oprichting in 1838 van het zoölogisch genootschap Natura Artis Magistra door een aantal Amsterdamse notabelen, onder wie boekhandelaar en vogelliefhebber Gerardus Frederik Westerman (1807-1890). Doel was 'het bevorderen van de kennis der natuurlijke historie'. Hiertoe werd niet alleen de bekende dierentuin Artis, maar werden ook een zoölogisch museum en een bibliotheek gesticht. In 1881 bestond de collectie uit 4381 titels. Tegenwoordig telt de collectie er meer dan 16.000. Van 1848 tot 1995 gaf het genootschap het tijdschrift Bijdragen tot de Dierkunde uit. Alle afleveringen worden nu nog bewaard in Artis Bibliotheek. Oscar de Wit: 'Ik nam contact op met Hans Mulder van de Universiteitsbibliotheek van Amsterdam, sector Bijzondere Collecties. Een afspraak werd gemaakt en

eindelijk was het moment daar om deze fantastische bibliotheek vast te leggen. Hans Mulder had nog een verrassing voor mij in petto. Ik kreeg de brieven te zien die door Charles Darwin waren geschreven aan de bibliotheek. Een zeer bijzonder moment!'

Deel 1

Deel 1 van *5 bijzonderste historische bibliotheken in Nederland* is vorig jaar verschenen. Met daarin de bibliotheken van Teylers Museum (Haarlem), Huis van Gijn (Dordrecht), Bibliotheca Thysiana (Leiden), de Librije (Zutphen) en Ets Haim (Amsterdam). Het idee voor de serie deed De Wit op toen hij op internet een artikel las waarin tien historische bibliotheken in Nederland werden belicht. Dat sprak hem zozeer aan dat hij besloot ze allemaal met de camera vast te leggen. Voor foto's van bibliotheken in het buitenland heeft hij ook weer plannen, 'zeker een fotoboek in 2021', maar hij knipoogt ook naar een vorm van (promotie)samenwerking met de bibliotheken.

Titel: 5 bijzonderste historische bibliotheken in Nederland deel 2

Auteur/fotograaf: Oscar de Wit

Uitgeverij: Leblanc

ISBN: 9789464061444

Prijs: € 49,95

Bestellen via: www.leblancdesign.nl

Jeanette Braam, directeur de Bibliotheek Heiloo

‘Belangrijk dat medewerkers zelfstandigheid en vrijheid voelen’

Al sinds haar middelbareschooltijd is Jeanette Braam, directeur van de Bibliotheek Heiloo, verknocht aan de bibliotheek. Ze groeide van baas van de bibliobus tot allround bibliotheekprofessional, die de kracht van de bibliotheek graag aan iedereen wil laten zien.

TEKST: ANNE VAN DEN DOOL • FOTO'S: GERRIT SERNÉ

Hoe is je loopbaan verlopen? Hoe kwam je bij de bibliotheek van Heiloo terecht?

‘Mijn carrière in de bibliotheeksector begon al vroeg. Toen ik op de middelbare school zat, wist ik niet goed wat ik wilde. Bijna iedereen ging destijds naar de pabo, maar dat zag ik niet zitten. Toen kwam ik een folder tegen over de bibliotheekopleiding en wist ik: dit wordt mijn vak.

De breedheid van de opleiding sprak me enorm aan: van technische vakken tot buitenlandse literatuur, van sociologie en antropologie tot wijsbegeerte. Als er ooit een nieuwe bibliotheekopleiding komt, hoop ik dat dat er weer bij hoort: die algemene kennisontwikkeling. Die heb je nodig om klanten te woord kunnen staan en goed te kunnen collectioneren.

Ik heb de opleiding van twee jaar gedaan. Toen was ik assistent-bibliothecaris. Vervolgens heb ik de BOP-opleiding gedaan, toen was ik bibliothecaris voor de openbare bibliotheek. Die opleiding zorgt er ook voor dat je meer bent toegerust voor leidinggevende functies. Dat zou later nog goed van pas komen.’

In wat voor tijd betrad je het bibliotheekveld?

‘Ik ben gestart met werken in 1975. In dat jaar werd ook de Bibliotheekwet van kracht. De sector ontwikkelde zich snel. Toch lagen de banen nog niet direct voor het oprapen. Ik ben daarom begonnen als bibliothecaris op de bibliobus. We hadden nog geen catalogus, dus je moest veel uit je hoofd weten. We stonden veel bij scholen en in kleine dorpen, dat maakte de baan heel gevarieerd. Het contact met het publiek was heel prettig en direct. Ik heb alle seizoenen meegemaakt: in de hete zomer van

1976 was het zweten geblazen en in de winter glibberden we over het ijzel op de dijken. Het was een heel leuk jaar en een mooie basis voor de rest van mijn bibliotheekcarrière.

Na een jaar werd ik hoofd van de bibliotheek in Beuningen, bij Nijmegen, ik was toen 21. Ik werkte met een klein team. Het was spannend om meteen leidinggevende te zijn: in de bibliobus werkte ik alleen samen met de chauffeur. Nu was ik direct verantwoordelijk voor het reilen en zeilen van de bibliotheek. Beuningen groeide in die tijd heel snel. Daarmee groeide de bibliotheek er ook. De collectie werd uitgebreid, steeds meer mensen werden lid. Daardoor liep het personeelsaantal altijd een beetje achter. De bibliotheek werd in die tijd snel professioneler: activiteiten rondom de Kinderboekenweek werden opgezet, we gingen op bezoek bij scholen.’

Een veelbelovende tijd voor het bibliotheekwerk ...

‘Jazeker: de contributievrijdom voor de jeugd tot 18 jaar werd ingevoerd, er werd een plan opgesteld voor de witte vlekken (plekken in Nederland waar geen bibliotheekvestiging aanwezig was, red.), er werden collectieplannen gemaakt. De Bibliotheekwet heeft veel gedaan voor de ontwikkeling van de sector. Naast de inhoud van het werk, werden cijfers ook steeds belangrijker. De statistieken gaven een mooie groei aan. De gemeente was heel tevreden: het ledenaantal lag boven de veertig procent. We hoefden nauwelijks aan marketing te doen: we plaatsten een advertentie in de lokale krant of plakten ergens een affiche, meer was er niet nodig om de bibliotheek draaiende te houden.’

Hoe zag het bibliotheekstelsel er destijds uit?

‘We waren een zelfstandige bibliotheekvestiging, maar we waren ook aangesloten bij de provinciale bibliotheekcentrale. We vielen onder een rayon, waarvan zo’n tien bibliotheken deel uitmaakten. We vergaderden één keer per maand, maar opereerden verder zelfstandig. In de jaren tachtig kwamen de bezuinigingen, de sector stagneerde. Toch stond het werk nooit stil. Desalniettemin merkte ik op een gegeven moment: dit werk ben ik een beetje ontgroeid. Begin jaren negentig was ik echt toe aan iets anders. Toen ben ik invalrayondirecteur geworden in Gelderland. Ik ben toen parttime een hbo-managementopleiding gaan volgen. Ik ging één dag in de week naar school. Ik ben ook interim-directeur van de bibliobussen

'Toen ik op de middelbare school zat, kwam ik een folder tegen over de bibliotheekopleiding en wist ik: dit wordt mijn vak.'

in Gelderland geweest. Ook werd ik gevraagd interim-directeur in Nijkerk te worden – een kans waarop ik direct ja zei.’

En nog steeds was je hoofd van de Beuningse bibliotheek.

‘Dat klopt. Die situatie werd voor de bibliotheek steeds lastiger. Op een gegeven moment stopte dat. Toen heb ik gesolliciteerd op de functie van rayondirecteur in Utrecht. Dat was een ontzettend leuke baan: ik had contacten op allerlei niveaus – met besturen, hoofden van bibliotheken, medewerkers, gemeenten en organisaties in de regio. Tot de invoering van de basisbibliotheken, vlak na de millenniumwisseling, heb ik die functie uitgevoerd. De baan veranderde in een adviesfunctie. Daarmee werd ik onderdeel van de afdeling Profilering & Innovatie: hoe kunnen we de bibliotheek zo goed mogelijk neerzetten? Algauw verdween die afdeling door bezuinigingen. Toen werd ik interim-directeur in Heiloo. Dat klikte: met de medewerkers, met de organisaties in de regio. Ik merkte hoe ik het praktische bibliotheekwerk had gemist. In een adviesfunctie moet je altijd maar afwachten of je advies wordt opgevolgd. Hier kon ik weer zelf aan de slag. Die interim-functie werd een vaste functie. Inmiddels zit ik hier nu twaalf jaar. Volgend jaar ga ik met pensioen. Aan dat idee moet ik nog erg wennen. Door de nieuwe Pensioenwet ga ik een jaar eerder met pensioen dan gedacht, ik had me al voorbereid op een uitgebreide overdracht. Dit is een extra gekke tijd om afscheid te nemen. Nu moeten we steeds afwachten hoe de nabije toekomst eruit ziet.’

Hoe zou je Bibliotheek Heiloo typeren?

‘Toen in 2008 de vorming van de basisbibliotheek was afgerond, had Heiloo al besloten niet aan te sluiten bij een grotere bibliotheek. We gingen een federatie aan met Bergen en Langedijk. Inmiddels is Bergen aangesloten bij de Bibliotheek Kennemerwaard. We hebben ieder onze eigen directeur, maar onze medewerkers zijn in dienst van de federatie. Zaken die een meerwaarde hebben, doen we samen. De dagelijkse dingen doen we zelf. Dat werkt heel goed. We proberen zo snel mogelijk aan te haken bij nieuwe ontwikkelingen. Wij zijn graag een pilot als dat gewenst is. We zijn dat bijvoorbeeld geweest met BoekStart in de kinderopvang. Nu doen we mee aan het project Huis van Duurzaamheid. Tijdens een excursie naar Duitsland met de SOOB zag ik dat veel bibliotheken daar zich veel met duurzaamheid bezighouden. Als bibliotheken kunnen we hierin een belangrijke rol spelen. Binnen Heiloo werken we samen met de gemeente en met organisaties die zich hiermee bezighouden. De activiteiten die we hadden gepland voor dit jaar gaan helaas niet door, maar we hebben wel een kartonnen huis in de bibliotheek staan met informatie. In iedere gemeente zou een neutrale plek te vinden moeten zijn met informatie over duurzaamheid – daar zijn wij naar mijn idee als bibliotheek de uitgelezen plek voor. Veel mensen zullen misschien wat verbaasd zijn dat zo’n kleine bibliotheek zelfstandig functioneert. Hoe dat kan? We hebben een heel fijn team met mensen die al heel lang bij ons werken. Iedereen is bereid mee te gaan in alle veranderingen van het bibliotheekwerk. Dat vind ik ook heel belangrijk: samenwerken als team. Wij hebben bijvoorbeeld geen onderscheid tussen

front- en backoffice. Iedereen draait uren op de vloer en heeft additionele taken achter de schermen. Zo blijven we flexibel. Ook in deze tijd heb ik weer gemerkt hoe goed dat werkt. Een klein team van elf medewerkers, allemaal parttimers, houdt de boel draaiende. Normaal gesproken kunnen we ook leunen op onze 140 vrijwilligers. Toen die vrijwilligers de afgelopen tijd wegvielen vanwege hun vaak hoge leeftijd, hebben we die taken gezamenlijk opgepakt. Daardoor konden en kunnen we blijven doorgaan.’

Hoe zou je je leiderschapsstijl omschrijven?

‘Ik geef coachend leiding. Ik vind het belangrijk dat medewerkers zelfstandigheid en vrijheid voelen om zich te kunnen ontwikkelen en ontplooiën. Mijn rol is om de juiste voorwaarden te scheppen en mensen de juiste richting op te sturen. Er gebeurt heel veel in de bibliotheekbranche; ik vind het belangrijk om die ontwikkeling duidelijk te maken en mensen te stimuleren om zich daarover te blijven informeren.’

Op welke prestatie ben je het trots?

‘Dat ik ben blijven meegroeien met de ontwikkelingen in de branche. Toen ik 45 jaar geleden begon, werden er zulke andere dingen gevraagd van de bibliotheek dan nu. Ooit waren we een bibliotheek voor de verheffing van het volk; nu noemen we dat niet meer zo, maar het blijven dezelfde waarden waaraan we als bibliotheek werken. Daarvan zijn we ons als bibliotheek steeds meer bewust geworden: we spelen een centrale en verbindende rol in de maatschappij. We werden ondersteunend: in het onderwijs, rondom duurzaamheid, in maatschappelijke ontwikkelingen, in programma’s rondom basisvaardigheden. Ik ben blij dat ik die ontwikkelingen heb kunnen blijven volgen en ook heb kunnen overbrengen aan anderen. Het Huis van Duurzaamheid is daar een mooi voorbeeld van.’

Valt er een parallel te trekken tussen jouw manier van leidinggeven en de functies van de bibliotheek?

‘Jazeker. Ook ik probeer anderen een podium geven, zoals de bibliotheek ook faciliterend werkt. Dat zie ik ook in Heiloo: we hebben hier een mooie centrale plek, die we goed vasthouden.’

Ben je ooit benieuwd geweest naar een andere sector dan de bibliotheeksector?

‘Nee. De branche is zo divers. We lenen niet alleen maar boeken uit; we doen zo veel meer. Kijk alleen al naar onze doelgroep: we bedienen mensen van jong tot oud met verschillende achtergronden. Ook de inhoud is steeds weer anders: we werken niet alleen met boeken, maar ook met allerlei andere materialen. We betekenen zo veel voor de maatschappij. Juist de ontwikkelingen van de afgelopen jaren hebben ervoor gezorgd dat ik de bibliotheek alleen nog maar meer ben gaan waarderen. Je helpt anderen functioneren, en dat is van onschatbare waarde.’

Ben je meer een denker of een doener?

‘Een beetje van beide. Ik werk vanuit de inhoud, maar ik zet wel graag zaken in gang. Ik kan niet alleen maar achter mijn

bureau zitten, maar ik kan het werk wel goed aan anderen overlaten.'

Heb je hobby's?

'Natuurlijk houd ik van lezen. Ik lees graag biografieën, maar ik houd ook van detectives. Ik heb een heel diverse smaak. Ook wandel ik graag. Normaal gesproken ga ik ook graag naar films en concerten. Dat was het afgelopen jaar jammer genoeg minder makkelijk. Sommige zaken pak ik na mijn pensioen hopelijk weer op, zoals tekenen, schilderen en musea bezoeken.'

Wat is je favoriete vakantiebestemming?

'Ik houd van wandelvakanties. Lekker trekken van hotel naar hotel. Italië is een heerlijk wandelland, net als Duitsland. Afhankelijk van het tijdstip in het jaar kies ik mijn plek. Europa is als geheel mijn favoriete vakantiebestemming. Vaak ga ik met vrienden, soms ook met een klein reisgezelschap. Ook dan lees ik natuurlijk graag, bijvoorbeeld uit de Privédo-main-serie. De dagboeken van Hanny Michaelis vond ik erg mooi, net als *De wereld van gisteren* van Stefan Zweig. Ik houd van boeken die een bepaalde tijd weerspiegelen. Daarom lees ik

graag boeken die al iets langer geleden verschenen zijn, om een gevoel te krijgen bij die periode.'

En je lievelingsfilm?

'Italiaanse filmhuisfilms spreken mij erg aan. Natuurlijk de klassiekers van Fellini en Antonioni, maar ook hedendaagse films. Die van de gebroeders Coen vind ik ook fantastisch, net als Duitse films. *Das Leben der Anderen*, bijvoorbeeld.'

Wat weten maar weinig mensen over jou?

'Dat vind ik een lastige vraag. Misschien de grootte van mijn ambitie voor bibliotheekwerk: ik gun het de bibliotheek enorm om een centrale plek te hebben en te houden in de maatschappij en haar verbindende rol optimaal te kunnen vervullen.'

Heb je een levensmotto?

'Geef mensen kansen. Met name kinderen verdienen het om die te krijgen. De bibliotheek is natuurlijk de perfecte plek om dat zo goed mogelijk voor elkaar te krijgen, en voor die positie in de maatschappij blijf ik tot aan mijn pensioen knokken.'

Jeanette Braam op een 'social sofa' die de bibliotheek Heiloo in 2017 won met het project 'Taalhuis Heiloo'. De prijs, een betonnen met mozaïek ingelegde bank, symboliseert de verbindende functie die moderne bibliotheken spelen binnen de gemeenschap.

Een dichterbij verleden door Kristin Harmel (2020)

‘Een verhaal als een goed glas champagne, helder, bruisend en verrassend’

Champagne 1940: de knappe, jonge en naïeve Inéz is nog maar net getrouwd met Michel als de Duitsers het land binnenvallen. Michel is eigenaar van een groot champagnehuis. Inéz wil in eerste instantie de ernst van de oorlog niet inzien en begrijpt niet waarom haar man zo veel risico's neemt om bij het verzet te gaan. Wijnmeester Theo en zijn vrouw Céline wonen en werken ook op *Maison Chauveau*. Theo is een harde werker, maar hij leeft in zijn eigen wereld en is kortzichtig; hij wil niet geloven dat zijn joodse vrouw gevaar loopt. Céline is alles wat Inéz niet is: volwassen, moedig, realistisch en intelligent. Door de oorlogssituatie groeien Michel en Céline naar elkaar toe.

New York/Parijs 2019: Wanneer Liv's huwelijk op de klippen gelopen is, beseft ze dat ze helemaal niets meer heeft. Liv's grootmoeder Edith nodigt haar uit om naar Parijs te komen. Hier blijkt dat het verleden nog heel dichtbij is. Hoewel het verhaal niet waargebeurd is, komen er toch enkele historische figuren (Otto Klaebisch, de Weinführer) en gebeurtenissen in voor. Veel Nazikopstukken waren wijndrinkers en verzamelaars. De Duitsers plunderden de eerste weken van de bezetting de wijnkelders van Champagne en eisten 400.000 flessen wijn per week. Wijnboer Michel gaat in het verzet. Hij verstoopt joodse mensen in zijn kelders, vervoert wapens in wijnvaten, levert slechte kwaliteit wijnen en werkte samen met de geallieerden. Kristin Harmel vertelt een interessant stukje geschiedenis waar ik nog maar weinig over wist.

Het verhaal zette me regelmatig aan het denken. Want wie was nu eigenlijk goed of fout in het verhaal? In eerste instantie ergerde ik me aan de onnozelheid van Inéz. Hoe kon ze een verhouding met een foute Fransman beginnen? Waarom had ze toch niet door dat haar gedrag het champagnehuis en haar joodse collega in gevaar bracht? Aan de andere kant was zij degene die joodse mensen onderdak bood en tegen het einde van de oorlog een gevaarlijke rol in het verzet speelde. Ook Inéz' vriendin Edith speelde een twijfelachtige rol. Ze werd na de oorlog van verraad beschuldigd, terwijl ze juist belangrijke informatie aan het verzet doorgaf. Door het verhaal ga je beseffen dat de grens tussen goed en fout maar heel dun is en dat het gevaarlijk is om over een ander te oordelen. Er komen thema's voorbij in het boek waarover je in een leesclub uren met elkaar over zou kunnen praten, zoals keuzes maken, schuldgevoelens, jaloezie, eenzaamheid, huwelijksproblemen, ouderschap of oorlog. Wat mij erg raakte in het verhaal was het gevoel van eenzaamheid. Inéz voelde zich eenzaam in haar huwelijk, Liv na haar scheiding. Oma bleef tot haar 99ste een eenzame vrouw en wilde dit haar kleindochter besparen. Tot het einde toe blijf je je afvragen wie de eigengereide oma van Liv nu eigenlijk is. Is ze wel echt Inez' vriendin Edith? Heeft de joodse Céline de oorlog overleefd? Of zou ze Inéz zijn?

Naam: Edith Tinga (52)

Beroep: Beheerder bungalowpark.

Bibliotheek: Bibliotheek Noordwijkerhout.

Bibliotheeklid: 'Ik ben al lid van de bieb sinds ik kan lezen. Als kind had ik veel moeite met lezen, maar dankzij de vele mooie avonturenboeken ben ik een echte lezer geworden. Het is fijn dat er tegenwoordig zo veel aandacht voor deze problematiek is.'

Hoe vaak kom je in de bibliotheek? 'Ik kom niet meer zo vaak in de bibliotheek, eens per maand ongeveer. Dat komt omdat ik veel recensieboeken thuisgestuurd krijg. Ik heb een Boekenblog op Hebban.nl, waar ik veelal oorlogsboeken bespreek. Kijk maar eens op www.hebban.nl/spot/boeken-met-een-ster'.

Wat leen je zoal? 'Ik lees voornamelijk boeken (romans) over de Tweede Wereldoorlog.'

Neem je wel eens deel aan bibliotheekactiviteiten? 'Toen mijn kinderen nog op de basisschool zaten, was ik actief in de schoolbibliotheek. Ik recenseerde toen veel kinderboeken en die kregen allemaal een plekje in de bibliotheek. Ook was ik in die tijd een beetje prijsvraag-verslaafd, wat de school in tien jaar tijd meer dan 400 boeken opgeleverd heeft! Tegenwoordig ga ik wel eens naar lezingen in de bibliotheek.'

Mening over jouw bibliotheek: 'Ik ben heel tevreden over de bibliotheek, maar ik zou graag zien dat de jeugd meer betrokken wordt. Veel kinderen komen nooit in de bibliotheek. Zo jammer!'

ADVERTORIAL

Bibliotheek Putten. Foto's © Rob Voss

open+ ook in Nederland een succes

De Open Library-technologie heeft zich inmiddels in Europa bewezen als een populaire en betrouwbare oplossing om bezoekers flexibele, langere openingstijden te bieden. Daarnaast zien bibliotheken in coronatijden het gebruik van open+ als de ideale mogelijkheid om hun medewerkers en gebruikers te beschermen en directe contacten te minimaliseren. Bibliotheek Putten heeft onlangs zijn openingstijden met 86 procent uitgebreid met open+ access.

Bibliotheek Putten is de eerste bibliotheek in het land die een efficiënte Open Library-totaaloplossing gebruikt met functies die veel verder gaan dan pure toegangscontrole. Het concept van de totale bibliotheektechnologie, van toegangscontrole en zelfuitleenbalies tot gebouwentechnologie, voldoet geheel aan de eisen die tegenwoordig aan een moderne bibliotheekomgeving worden gesteld. Dankzij open+ access is Bibliotheek Putten nu 78 uur per week geopend; dat is 36 uur meer dan voorheen. De randtijden van 8.00 uur tot 10.00 uur en van 17.30 uur tot 21.00 uur vormen als Open Library-uren een aanvulling op de bemande uren. "Tot nu toe ontvingen we een kleine 76.000 bezoekers per jaar. Met de extra uren willen we op termijn nieuwe gebruikers aantrekken", vertelt Jaminta Tellegen-Rorije, medewerker Communicatie & Marketing van Bibliotheek Putten. Wim Markus, Head of Sales Central Europe van bibliotheca vult aan: "De verruiming van de openingstijden verbetert de beschikbaarheid van alle bibliotheekdiensten en maakt investeringen hierin rendabeler. De bibliotheek is de popu-

lairste culturele instelling in de gemeente. Het is dus niet meer dan logisch om deze met moderne systeemoplossingen en concepten te ondersteunen."

Enthousiasme voor nieuwe openingstijden

Geïnspireerd door de Vlaamse Bibliotheek Bree heeft Putten gedurende een aantal maanden een test uitgevoerd met 50 zogenaamde ambassadeurs uit hun klantenkring. De testers waren enthousiast over de nieuw verworven zelfstandigheid en flexibiliteit. Tijdens de testfase werd een enquête gehouden. Hieruit bleek dat 60 procent van de ambassadeurs maximaal vier keer per maand gebruik zou maken van de onbemande openingsuren en 30 procent zelfs maximaal twee keer per week. En 51 procent zou zelfs vaker op zon- en feestdagen naar de bibliotheek gaan als deze open zou zijn. "Het lijkt geen twijfel dat de open+-modus juist in tijden van social distancing noemenswaardige voordelen biedt voor het personeel en de bezoekers," zegt Marcel Nijmeijer, Sales Manager bij bibliotheca. Dankzij de ruimere openingstijden strekken de bezoeken zich over een langere periode uit. Zo wordt het aantal directe contacten automatisch geminimaliseerd.

Meer veiligheid in coronatijden

Om de veiligheid in coronatijden verder te verhogen heeft bibliotheca twee nieuwe modules ontwikkeld. Met de module open+ count worden alle bezoekers optisch in real time geteld bij de ingang. Rekening houdend met de gewenste ruimtebezetting wordt het ideale bezoekersaantal bepaald en getoond. Met open+ reserve kunnen bezoekers vooraf een tijdslot voor hun bezoek reserveren, zodat ze niet voor de deur van een volle bibliotheek komen te staan en wachttijden worden vermeden.

bibliotheca[®]
transforming libraries

www.bibliotheca.com
info-nl@bibliotheca.com
smartlibrariesNL.BE

CURSUSAGENDA

GO opleidingen

2021

ALLE
CURSUSSEN
ONLINE

JANUARI FEBRUARI

15/01	GO MEDIACOACH: SPECIALIST INFORMATIEVAARDIGHEDEN
15/01	GO MEDIACOACH: SLIMMER ZOEKEN
21/01	SCHRIJVEN VAN DOELTREFFENDE RAPPORTEN, ADVIEZEN EN NOTA'S GAAT ZEKER DOOR
21/01	JEUGDBIBLIOTHEEKWERK EN LEESBEVORDERING
22/01	GO MEDIACOACH: INFORMATIE TERUGVINDEN
29/01	GO MEDIACOACH: STAND-UP INFORMATIEVAARDIGHEDEN
29/01	INSTRUCTIEVAARDIGHEDEN
03/02	PROJECTMATIG WERKEN
04/02	ADVIESVAARDIGHEDEN
05/02	FUNCTIONEEL BEHEER
05/02	GO MEDIACOACH: INFORMATIE VISUALISEREN, PRESENTEREN EN DELEN
10/02	ZOEKEN VAN BEELD & GELUID
12/02	GO MEDIACOACH: NEPNIEUWS EN DESINFORMATIE